

IV

(EÜ asutamislepingu, ELi lepingu ja Euratomi asutamislepingu kohaselt enne 1. detsembrist 2009 vastu võetud aktid)

EFTA JÄRELEVALVEAMETI OTSUS,

nr 254/09/COL,

10. juuni 2009,

millega seitsmekümne esimest korda muudetakse riigiabi käsitlevaid menetlus- ja sisulisi eeskirju, lisades uue peatüki riigiabi reguleerivate õigusaktide täitmise tagamise kohta liikmesriikide kohtute poolt

EFTA JÄRELEVALVEAMET ⁽¹⁾,

2009 vastu teatise riigiabi reguleerivate õigusaktide täitmise tagamise kohta liikmesriikide kohtute poolt ⁽⁵⁾,

VÖTTES ARVESSE Euroopa Majanduspiirkonna lepingut, ⁽²⁾ eriti selle artikleid 61–63 ja selle protokollid nr 26,

ARVESTADES, et kõnealune teatis on oluline ka Euroopa Majanduspiirkonna jaoks,

VÖTTES ARVESSE EFTA riikide vahelist järelevalveameti ja kohtu asutamise lepingut, ⁽³⁾ eriti selle artiklit 24 ja artikli 5 lõike 2 punkti b,

ARVESTADES, et EMP riigiabi eeskirjade ühetaoline kohaldamine tuleb tagada kogu Euroopa Majanduspiirkonnas,

ARVESTADES, et järelevalve- ja kohtulepingu artikli 24 kohaselt jõustab järelevalveamet EMP lepingu riigiabi käsitlevad säted,

ARVESTADES, et EMP lepingu XV lisa lõpus oleva peatüki „ÜLDIST” II punkti kohaselt peab järelevalveamet pärast komisjoniga konsulteerimist vastu võtma Euroopa Komisjoni poolt vastu võetud õigusaktidega kooskõlas olevaid õigusakte,

ARVESTADES, et järelevalve- ja kohtulepingu artikli 5 lõike 2 punkti b kohaselt avaldab järelevalveamet teateid või suuniseid EMP lepingus käsitletud küsimuste kohta, kui see on sätestatud kõnealuses lepingus või järelevalve- ja kohtulepingus või kui järelevalveamet seda vajalikuks peab,

OLLES KONSULTEERINUD Euroopa Komisjoniga,

MEENUTADES riigiabi käsitlevaid menetlus- ja sisulisi eeskirju, mille järelevalveamet kiitis heaks 19. jaanuaril 1994 ⁽⁴⁾,

MEENUTADES, et järelevalveamet kutsus 22. aprilli 2009. aasta kirjas EFTA riike üles esitama märkusi nimetatud teema kohta,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA OTSUSE:

ARVESTADES, et Euroopa Ühenduste Komisjon (edaspidi „komisjon” või „Euroopa Komisjon”) võttis 25. veebruaril

Artikkel 1

Riigiabi suuniseid muudetakse, lisades neisse uue peatüki riigiabi reguleerivate õigusaktide täitmise tagamise kohta liikmesriikide kohtute poolt. Uus peatükk on esitatud käesoleva otsuse lisas.

Artikkel 2

Olemasolev peatükk „Liikmesriikide kohtute ja EFTA järelevalveameti vaheline koostöö riigiabi valdkonnas” jäetakse välja.

⁽¹⁾ Edaspidi „järelevalveamet”.

⁽²⁾ Edaspidi „EMP leping”.

⁽³⁾ Edaspidi „järelevalve- ja kohtuleping”.

⁽⁴⁾ Suunised EMP lepingu artiklite 61 ja 62 ning järelevalve- ja kohtulepingu protokollid nr 3 artikli 1 kohaldamiseks ja tõlgendamiseks, mille EFTA järelevalveamet võttis vastu ja andis välja 19. jaanuaril 1994 ning mis on avaldatud Euroopa Liidu Teatajas (edaspidi „EÜT” või „ELT”) L 231, 3.9.1994, lk 1, ja EMP kaasandes nr 32, 3.9.1994, lk 1. Suuniseid muudeti viimati 22. aprillil 2009. Edaspidi „riigiabi suunised”. Riigiabi suuniste ajakohastatud versioon on avaldatud järelevalveameti veebilehel: <http://www.eftasurv.int/fieldsOfWork/fieldStateAid/guidelines/>

⁽⁵⁾ ELT C 85, 9.4.2009, lk 1.

Artikkel 3

Ainult ingliskeelne versioon on autentne.

Brüssel, 10. juuni 2009

EFTA järelevalveameti nimel

eesistuja

Per SANDERUD

kolleegiumi liege

Kurt JÄGER

LISA

RIIGIABI REGULEERIVATE ÕIGUSAKTIDE TÄITMISE TAGAMINE LIIKMESRIIKIDE KOHTUTE POOLT ⁽¹⁾**SISSEJUHATUS**

1. Euroopa Komisjon on avaldanud teatise riigiabi reguleerivate õigusaktide täitmise tagamise kohta EÜ liikmesriikide kohtute poolt ⁽²⁾. See dokument, mis ei ole siduv, sisaldab põhimõtteid ja reegleid, millest Euroopa Komisjon juhendub riigiabi valdkonnas. Teatistes selgitatakse ka seda, kuidas peaks toimuma koostöö Euroopa Komisjoni ja EÜ liikmesriikide kohtute vahel.
2. EFTA järelevalveamet (edaspidi „järelevalveamet“) leiab, et nimetatud teatis on EMPs oluline. Et säilitada võrdsed konkurentsitingimused ja tagada EMP riigiabi eeskirjade ühetaoline kohaldamine kogu EMPs, võtab järelevalveamet vastu käesoleva peatüki, arvestades alati EFTA riikide kohtute sõltumatust.
3. Järelevalveamet on endale võtnud kohustuse võtta ebaseadusliku ja EMP lepingu toimeisega kokkusobimatu abi suhtes range seisukoht. Vaatamata sellele, et seni on eraõiguslikul täitmise tagamisel liikmesriikide kohtutes olnud riigiabi valdkonnas suhteliselt piiratud roll, leiab järelevalveamet, et eraõiguslikud hagid võivad riigiabipoliitikat märkimisväärselt toetada. Menetlused liikmesriikide kohtutes võimaldavad kolmandatel isikutel käsitleda ja lahendada paljusid riigiabiga seotud probleeme otse riigi tasandil. Peale selle saavad liikmesriikide kohtud pakkuda hagejatele riigiabi eeskirjade rikkumise korral väga tõhusaid õiguskaitsevahendeid. See omakorda aitab kaasa rangemale distsipliinile riigiabi valdkonnas.
4. Käesoleva peatüki peamine eesmärk teavitada liikmesriikide kohtuid ja kolmandaid isikuid õiguskaitsevahenditest riigiabi eeskirjade rikkumise korral ning anda neile juhiseid eeskirjade praktikas kohaldamiseks. Lisaks püüab järelevalveamet edasi arendada koostööd liikmesriikide kohtutega, tutvustades uusi praktilisi vahendeid, mis toetavad liikmesriikide kohtunikke nende igapäevatoos.
5. Käesoleva peatükiga asendatakse EFTA järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk „Liikmesriikide kohtute ja EFTA järelevalveameti vaheline koostöö riigiabi valdkonnas“ ⁽³⁾ ja see ei piira EFTA kohtu jaoks EMP lepingu sätete ega õigusnormide tõlgendamist.

1. LIIKMESRIIKIDE KOHTUTE ÜLESANDED RIIGIABI EESKIRJADE TÄITMISE TAGAMISEL**1.1. Üldised küsimused****1.1.1. Riigiabi tuvastamine**

6. Liikmesriikide kohtud ja potentsiaalsed hagejad peavad kõigepealt vastama küsimusele, kas asjaomane meede kujutab endast riigiabi EMP lepingu artikli 61 tähenduses.
7. EMP lepingu artikli 61 lõike 1 reguleerimisalasse kuulub „igasugune EÜ liikmesriikide või EFTA riikide poolt või riigi ressurssidest ükskõik missugusel kujul antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, [- - -] kuivõrd see mõjutab lepinguosaliste vahelist kaubandust“.
8. Riigiabi mõiste ei piirdu subsidiumidega ⁽⁴⁾. See hõlmab muu hulgas ka maksusoodustusi ja riiklikest vahendeist tehtud investeeringuid olukorras, kus erainvestor oleks toetamisest hoidunud ⁽⁵⁾. See, kas abi annab otseselt riik või seda antakse avalik-õigusliku või eraõigusliku üksuse vahendusel, mille riik on sel eesmärgil määranud või asutanud, ei ole siinjuures oluline ⁽⁶⁾. Ent riiklikku toetust saab pidada riigiabiks ainult juhul, kui sellega

⁽¹⁾ Käesolev peatükk vastab komisjoni teatisele riigiabi reguleerivate õigusaktide täitmise tagamise kohta liikmesriikide kohtute poolt (ELT C 85, 9.4.2009, lk 1) ning sellega asendatakse järelevalveameti riigiabi suuniste olemasolev peatükk „Liikmesriikide kohtute ja EFTA järelevalveameti vaheline koostöö riigiabi valdkonnas“ (EÜT L 274, 26.10.2000, lk 19, ning EMP kaasanne nr 48, 26.10.2000, lk 33).

⁽²⁾ Komisjoni teatis riigiabi reguleerivate õigusaktide täitmise tagamise kohta EÜ liikmesriikide kohtute poolt (ELT C 85, 9.4.2009, lk 1).

⁽³⁾ Nimetatud peatükk vastas komisjoni teatisele liikmesriikide kohtute ja komisjoni vahelise koostöö kohta riigiabi valdkonnas (EÜT C 312, 23.11.1995, lk 8) ning selles kirjeldati võimalusi koostööks ja teabevahetuseks järelevalveameti ja liikmesriikide kohtute vahel.

⁽⁴⁾ Kohtuasi C-308/01: GIL Insurance jt (EKL 2004, lk I-4777, punkt 69); kohtuasi C-387/92: Banco Exterior de España vs. Ayuntamiento de Valencia (EKL 1994, lk I-877, punkt 13); kohtuasi C-295/97: Piaggio (EKL 1999, lk I-3735, punkt 34); kohtuasi C-39/94: SFEL (punkt 58); kohtuasi C-237/04: Enirisorse (EKL 2006, lk I-2843, punkt 42); ja kohtuasi C-66/02: Itaalia vs. komisjon (EKL 2005, lk I-10901, punkt 77).

⁽⁵⁾ Vrd kohtujurist Jacobi ettepanek liidetud kohtuasjades C-278/92, C-279/92 ja C-280/92: Hispaania vs. komisjon (EKL 1994, lk I-4103, punkt 28); „Riigiabi andmisega on tegemist alati, kui liikmesriik teeb ettevõtjale kättesaadavaks vahendid, mida asjade loomuliku käigu korral ei oleks andnud tavapäraseid kaubanduslikke kriteeriume rakendav erainvestor, kes ei lähtu muudest sotsiaalse, poliitilise või heategevusliku iseloomuga kaalutlustest.“

⁽⁶⁾ Kohtuasi 290/83: komisjon vs. Prantsusmaa (EKL 1985, lk 439, punkt 14) ja kohtuasi C-482/99: Prantsusmaa vs. komisjon (EKL 2002, lk I-4397, punktid 36–42).

soodustatakse teatavaid ettevõtjaid või teatavate kaupade tootmist (edaspidi „valikulisuse kriteerium”), vastandina üldistele meetmetele, mille suhtes EMP lepingu artikli 61 lõiget 1 ei kohaldata ⁽⁷⁾. Peale selle peab abi moonutama või ohustama moonutada konkurentsi ja kahjustama EMP lepingu osaliste vahelist kaubandust ⁽⁸⁾.

9. EFTA Kohtu ja Euroopa Ühenduse kohtute praktikas ⁽⁹⁾ ning järelevalveameti ja Euroopa Komisjoni tehtud otsustes on tihti ette tulnud küsimus, kas teatavaid meetmeid saab vaadelda riigiabina. Lisaks on järelevalveamet andnud üksikasjalikke juhiseid seoses mitmesuguste keerukate valdkondadega, nagu eraõigusliku investori põhimõtte ⁽¹⁰⁾ ja eraõigusliku võlausaldaja kriteeriumi ⁽¹¹⁾ kohaldamine, tingimused, mille puhul riigigarantiisid tuleb vaadelda riigiabina, ⁽¹²⁾ riigimaa müügi käsitlemine, ⁽¹³⁾ ekspordikrediidikindlustus, ⁽¹⁴⁾ äriühingute otsene maksustamine, ⁽¹⁵⁾ riskikapitaliinvesteeringud ⁽¹⁶⁾ ning teadus- ja arendustegevuseks ja innovatsiooniks antav riigiabi ⁽¹⁷⁾. Ka komisjoni määrus abi kohta, mis ei ületa miinimumpiirmäära, ⁽¹⁸⁾ on inkorporeeritud EMP lepingusse. EFTA Kohtu ja Euroopa Kohtu praktika, järelevalveameti juhised ja otsuste tegemise praktika võib olla liikmesriikide kohtutele ja potentsiaalsetele hagejatele riigiabi mõiste selgitamisel suureks abiks.
10. Kahtluste korral riigiabi määratlemisel võivad liikmesriikide kohtud käesoleva peatüki jaotise 2 alusel taotleda järelevalveametilt arvamust. See ei piira liikmesriikide kohtute võimalust esitada EFTA Kohtule järelevalve- ja kohtulepingu artikli 34 alusel taotlus nõuandva arvamuse saamiseks.

⁽⁷⁾ Selle eristuse selge analüüs on esitatud kohtujurist Darmoni ettepanekus liidetud kohtuasjades C-72/91 ja C-73/91: *Sloman Neptun vs. Bodo Ziesemer* (EKL 1993, lk I-887). Vt ka liidetud kohtuasjad E-5/04, E-6/04 ja E-7/04: *Fesil ja Finnfjord jt vs. EFTA järelevalveamet* (EFTA Kohtu lahendid 2005, lk 121, punktid 76–87) ja kohtuasi E-6/98: *Norra valitsus vs. EFTA järelevalveamet* (EFTA Kohtu lahendid 1999, lk 74, punktid 33–38).

⁽⁸⁾ Vt liidetud kohtuasjad E-5/04, E-6/04 ja E-7/04: *Fesil ja Finnfjord jt vs. EFTA järelevalveamet*, punktid 93–102. Vt ka liidetud kohtuasjad C-393/04 ja C-41/05: *Air Liquide Industries Belgium* (EKL 2006, lk I-5293, punktid 33–36); kohtuasi C-222/04: *Cassa di Risparmio di Firenze jt* (EKL 2006, lk I-289, punktid 139–141) ja kohtuasi C-310/99: *Itaalia vs. komisjon* (EKL 2002, lk I-2289, punktid 84–86).

⁽⁹⁾ Hea näide selle kohta on Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-280/00: *Altmark Trans GmbH ja Regierungspräsidium Magdeburg vs. Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH* (EKL 2003, lk I-7747). Vt ka nt kohtuasi E-6/98: *Norra valitsus vs. EFTA järelevalveamet* ning liidetud kohtuasjad E-5/04, E-6/04 ja E-7/04: *Fesil ja Finnfjord jt vs. EFTA järelevalveamet*, punktid 76–87.

⁽¹⁰⁾ Eraõigusliku investori põhimõtte kohta üldiselt vt kohtuasi C-142/87: *Belgia vs. komisjon* (Tubemeuse) (EKL 1990, lk I-959); kohtuasi C-305/89: *Itaalia vs. komisjon* (Alfa Romeo) (EKL 1991, lk I-1603, punktid 19 ja 20). Üksikasjaliku põhjenduse kohta vt liidetud kohtuasjad T-228/99 ja T-233/99: *Westdeutsche Landesbank Girozentrale vs. komisjon* (EKL 2003, lk II-435, punkt 245 jj). Vt ka järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk riigiasutuste osaluse kohta (EÜT L 231, 3.9.1994, lk 1, EMP kaasanne nr 32, 3.9.1994, lk 1). Kõnealuse peatüki aluseks on EÜ bülletaan 9-1984 EMP lepingu [endiste] artiklite 92 ja 93 kohaldamise kohta riigiasutuste osaluse suhtes (Euroopa Ühenduste Bülletaan nr 9-1984), mis on inkorporeeritud EMP lepingu XV lisa punkti 9. Vt ka järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk riigiabisätete kohaldamise kohta tootmissektori riigiettevõtete suhtes (EÜT L 231, 3.9.1994, lk 1; EMP kaasanne nr 32, 3.9.1994, lk 1). Peatükk vastab komisjoni teatisele EMP lepingu [endiste] artiklite 92 ja 93 ning komisjoni direktiivi 80/723/EMÜ artikli 5 kohaldamise kohta tootmissektori riigiettevõtete suhtes (EÜT C 307/3, 13.11.1993, lk 3). Selle põhimõtte kohaldamise kohta lennujaamade rahastamisel vt järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk „Lennujaamade rahastamine ja piirkondlikest lennujaamadest opereerivate lennuettevõtjate riiklik stardiabi” (ELT L 62, 6.3.2008, lk 30; EMP kaasanne nr 12, 6.3.2008, lk 3). Kõnealune peatükk vastab ühenduse suunistele lennujaamade rahastamise ja piirkondlikest lennujaamadest opereerivate lennuettevõtjate riikliku stardiabi kohta (ELT C 312, 9.12.2005, punktid 42–52, lk 1).

⁽¹¹⁾ Kohtuasi C-342/96: *Hispaania vs. komisjon* (EKL 1999, lk I-2459, punkt 34) ja kohtuasi C-256/97: *DM Transport* (EKL 1999, lk I-3913, punkt 25).

⁽¹²⁾ Järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk garantiina antava riigiabi kohta (veel avaldamata). Kõnealune peatükk vastab komisjoni teatisele EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiidena antava riigiabi suhtes (ELT C 155, 20.6.2008, lk 10).

⁽¹³⁾ Järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk ametivõimude korraldatavas maa ja hoonete müügis sisalduvate riigiabi elementide kohta (EÜT L 137, 8.6.2000, lk 28; EMP kaasanne nr 26, 8.6.2000, lk 19). Kõnealune peatükk vastab komisjoni teatisele ametivõimude korraldatavas maa ja hoonete müügis sisalduvate riigiabi elementide kohta (EÜT C 209, 10.7.1997, lk 3).

⁽¹⁴⁾ Järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk lühiajalise ekspordikrediidikindlustuse kohta (EÜT L 120, 23.4.1998, lk 27; EMP kaasanne nr 16, 23.4.1998, lk 1), viimati muudetud järelevalveameti otsusega nr 95/06/COL (ELT L 324, 23.11.2006, lk 38; EMP kaasanne nr 57, 23.11.2006, lk 28). Kõnealune peatükk vastab EÜ asutamislepingu [artikli 93 lõike 1 kohasele] komisjoni teatisele liikmesriikidele asutamislepingu artiklite [92] ja [93] kohaldamise kohta lühiajalise ekspordikrediidikindlustuse suhtes (EÜT C 281, 17.9.1997, lk 4), viimati muudetud komisjoni teatisega liikmesriikidele, millega muudetakse EÜ asutamislepingu [artikli 93 lõike 1] kohast teatist asutamislepingu artiklite 92 ja 93 kohaldamise kohta lühiajalise ekspordikrediidikindlustuse suhtes (ELT C 325, 22.12.2005, lk 22).

⁽¹⁵⁾ Järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk äriühingute kohaldamise kohta äriühingute otsese maksude suhtes (EÜT L 137, 8.6.2000, lk 20; EMP kaasanne nr 26, 8.6.2000, lk 10). Kõnealune peatükk vastab komisjoni teatisele riigiabi eeskirjade kohaldamise kohta äriühingute otsese maksustamisega seotud meetmete suhtes (EÜT C 384, 10.12.1998, lk 3).

⁽¹⁶⁾ Järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk väikestesse ja keskmise suurusega ettevõtetesse tehtavatele riskikapitali investeeringutele antava riigiabi kohta (veel avaldamata). Kõnealune peatüki aluseks on ühenduse suunistes väikestesse ja keskmise suurusega ettevõtetesse tehtavatele riskikapitaliinvesteeringutele antava riigiabi kohta (ELT C 194, 18.8.2006, lk 2).

⁽¹⁷⁾ Järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk riigiabi andmise kohta teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile (veel avaldamata). Kõnealune peatüki aluseks on ühenduse raamistik teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi kohta (ELT C 323, 30.12.2006, lk 1).

⁽¹⁸⁾ Komisjoni määrus (EÜ) nr 1998/2006, 15. detsember 2006, milles käsitletakse asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamist väheses tähtsusega abi suhtes (ELT L 379, 28.12.2006, lk 5), mis on inkorporeeritud EMP lepingu XV lisa punkti 1ea EMP ühiskomitee otsusega nr 29/2007 (ELT L 209, 9.8.2007, lk 52, ning EMP kaasanne nr 38, 9.8.2007, lk 34).

1.1.2. Rakendamiskeeld

11. Kooskõlas järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 viimase lausega ei tohi EFTA riigid riigiabi meetmeid rakendada enne järelevalveameti eelneva heakskiiduta (rakendamiskeeld):

„EFTA järelevalveameti informeeritakse kõikidest plaanidest abi määramise või muutmise kohta piisavalt aegsasti, et ta võiks avaldada oma arvamuse. Kui järelevalveamet arvab, et mingi selline plaan ei sobi kokku EMP lepingu toimimisega EMP lepingu artikli 61 järgi, algatab ta viivitamata lõikes 2 ettenähtud menetluse. Asjassepuutuv liikmesriik ei tohi rakendada kavatsatud meetmeid enne, kui nimetatud menetluse järgi on tehtud lõplik otsus.“⁽¹⁹⁾

12. Mitmel juhul saab aga riigiabi seaduslikult rakendada ka ilma järelevalveameti eelneva heakskiiduta.

a) See on võimalik siis, kui meetme suhtes kohaldatakse grupierandimäärust⁽²⁰⁾. Kui meede vastab kõigile grupierandimääruse nõuetele, vabastatakse EFTA riik kavandatavast abimeetmest teatamise kohustusest ning rakendamiskeeldu ei kohaldata.

b) Rakendamiskeeldu ei kohaldata ka olemasoleva abi⁽²¹⁾ suhtes. See hõlmab muu hulgas abi, mida antakse kava kohaselt, mis oli olemas enne EFTA riigi ühinemist EMP lepinguga, või kava kohaselt, mille järelevalveamet on varem heaks kiitnud⁽²²⁾.

13. Riikide kohtute riigiabimenetlused võivad vahel käsitleda grupierandimääruse kohaldamist ja/või olemasolevat või heakskiidetud abi. Seoses sellise määruse või abikava kohaldamisega saab liikmesriigi kohus hinnata ainult seda, kas kõik määruse või abikava tingimused on täidetud. Kui see nii ei ole, ei saa liikmesriigi kohus hinnata abimeetme kokkusobivust, sest see on ainult järelevalveameti ülesanne⁽²³⁾.

14. Kui liikmesriigi kohus peab otsustama, kas meetme puhul on tegemist heakskiidetud abiga, saab ta kontrollida ainult seda, kas kõik heakskiitmise tingimused on täidetud. Kui liikmesriigi kohtus tõstatatud küsimused on seotud järelevalveameti otsuse kehtivusega, peaks liikmesriigi kohus järgima järelevalve- ja kohtulepingu artiklis 34 ettenähtud korda⁽²⁴⁾. Järelevalveameti otsuse kehtivuse vaidlustamine nõuandva arvamuse taotlemisega ei ole aga enam võimalik, kui hageja oleks kahtlemata võinud algatada selle otsuse vastu EFTA kohtus menetluse järelevalve- ja kohtulepingu artikli 36 alusel, kuid ei teinud seda⁽²⁵⁾.

15. Liikmesriigi kohus võib järelevalveametilt paluda arvamust käesoleva peatüki jaotise 2 alusel, kui tal on kahtlusi seoses grupierandimääruse või olemasoleva või heakskiidetud abikava kohaldamisega.

1.1.3. EFTA järelevalveameti ja liikmesriikide kohtute ülesanded

16. Nii liikmesriikide kohtutel kui ka järelevalveametil on riigiabiga seotud õigusaktide täitmise tagamisel väga olulised, kuid selgelt erinevad ülesanded⁽²⁶⁾.

⁽¹⁹⁾ Rakendamiskeeldu korratakse järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 II osa artiklis 3, mis peegeldab nõukogu 22. märtsi 1999. aasta määrust (EÜ) nr 659/1999, millega kehtestatakse üksikasjalikud eeskirjad EÜ asutamislepingu artikli [93] kohaldamiseks (EÜT L 83, 27.3.1999, lk 1, edaspidi „menetlusmäärus“). Määrus (EÜ) nr 659/1999 on lisaks inkorporeeritud EMP lepingu protokolli nr 26 EMP ühiskomitee otsusega nr 164/2001 (EÜT L 65, 7.3.2002, lk 46; EMP kaasanne nr 13, 7.3.2002, lk 26). Abi andmise täpse aja kohta vt komisjoni 15. detsembri 2006. aasta määruse (EÜ) nr 1998/2006, milles käsitletakse asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamist vaheseisega abi suhtes (ELT L 379, 28.12.2006, lk 5), põhjendus 10. Määrus inkorporeeriti EMP lepingu XV lisa punkti 1a EMP ühiskomitee otsusega nr 29/2007 (ELT L 209, 9.8.2007, lk 52; EMP kaasanne nr 38, 9.8.2007, lk 34).

⁽²⁰⁾ Komisjoni määrus (EÜ) nr 800/2008, 6. august 2008, EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnustatakse ühisturuga kokkusobivaks (ELT L 214, 9.8.2008, lk 3), inkorporeeritud EMP lepingu XV lisa punkti 1j EMP ühiskomitee otsusega nr 120/2008 (ELT L 339, 18.12.2008, lk 111; EMP kaasanne nr 79, 18.12.2008, lk 20). Üleminekusätted on esitatud määruse artiklis 44. Grupierandimäärusega asendati komisjoni 12. jaanuari 2001. aasta määrus (EÜ) nr 68/2001, mis käsitleb EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamist koolitusabi suhtes (EÜT L 10, 13.1.2001, lk 20), komisjoni 12. jaanuari 2001. aasta määrus (EÜ) nr 70/2001, mis käsitleb EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamist väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele antava riigiabi suhtes (EÜT L 10, 13.1.2001, lk 33), komisjoni 12. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 2204/2002, mis käsitleb EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamist tööhõivealase riigiabi suhtes (EÜT L 337, 13.12.2002, lk 3), ning komisjoni 24. oktoobri 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1628/2006, mis käsitleb asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamist investeringuteks ette nähtud regionaalabi suhtes (ELT L 302, 1.11.2006, lk 29).

⁽²¹⁾ Vt järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 II osa artikli 1 punkt b.

⁽²²⁾ Seda ei kohaldata, kui abikavas nähakse ette individuaalse teavitamise nõue teatavat tüüpi abi puhul. Olemasolevast abist teavitamise kohta vt ka kohtuasi C-44/93: Namur-Les assurances du crédit vs. Office national du ducroire ja Belgia riik (EKL 1994, lk I-3829, punkt 28–34) ning liidetud kohtuasjad E-5/04, E-6/04 ja E-7/04: Fesil ja Finnford jt vs. EFTA järelevalveamet, punkt 157.

⁽²³⁾ Vt punkt 17.

⁽²⁴⁾ Tagasinõudmisotsuste kohta vt järelevalveameti riigiabi suuniste ebaseadusliku ja ühisturuga kokkusobimatu riigiabi tagasinõudmist käsitleva peatüki punktid 53–57.

⁽²⁵⁾ Kohtuasi C-188/92: TWD Textilwerke Deggendorf vs. Saksamaa (EKL 1994, lk I-833, punktid 17, 25 ja 26); vt ka liidetud kohtuasjad C-346/03 ja C-529/03: Atzeni jt (EKL 2006, lk I-1875, punkt 31) ning kohtuasi C-232/05: komisjon vs. Prantsusmaa („Scott“) (EKL 2006, lk I-10071, punkt 59).

⁽²⁶⁾ Kohtuasi C-368/04: Transalpine Ölleitung in Österreich, punkt 37; liidetud kohtuasjad C-261/01 ja C-262/01: Van Calster ja Cleeren (EKL 2003, lk I-12249, punkt 74) ning kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 41.

17. Järelevalveameti peamine ülesanne on uurida kavandavate abimeetmete kokkusobivust EMP lepingu toimimisega, lähtudes selle artikli 61 lõigetes 2 ja 3 sätestatud kriteeriumidest. Kokkusobivuse hindamine on ainult järelevalveameti ülesanne, mis allub EFTA kohtu kontrollile. Liikmesriikide kohtutel ei ole õigust kuulutada riigiabi EMP lepingu artikli 61 lõikega 2 või 3 kooskõlas olevaks⁽²⁷⁾.
18. Liikmesriigi kohtu ülesanded sõltuvad asjaomasest abimeetmest ning sellest, kas meetmest on nõuetekohaselt teatatud ja kas järelevalveamet on selle heaks kiitnud:
- a) Liikmesriikide kohtutel võidakse paluda sekkuda juhul, kui mõne EFTA riigi ametiasutus⁽²⁸⁾ ei ole abi andes pidanud kinni rakendamiskeelust. Selline olukord võib tekkida, kui abist jäetakse üldse teatamata või kui ametiasutus on seda rakendanud enne järelevalveameti heakskiitu. Sellisel juhul on liikmesriikide kohtute ülesanne kaitsta üksikisikute huve, mida abi ebaseadusliku rakendamisega kahjustatakse⁽²⁹⁾.
- b) Liikmesriikide kohtutel on täita oluline osa ka järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 II osa artikli 14 lõike 1 alusel vastu võetud tagasinõudmisotsuste täitmise tagamisel, kui järelevalveamet annab hinnangu, et ebaseaduslikult antud abi on EMP lepingu toimimisega kokkusobimatu ning kohustab asjaomast EFTA riiki kokkusobimatut abi saajalt tagasi nõudma. Liikmesriikide kohtute sekkumine johtub sellisel juhul tavaliselt abisaajate algatatud hagidest riigiasutuste tagasimaksenõuete seaduslikkuse kontrollimiseks. Sõltuvalt riigi menetlusõigusest võivad siiski võimalikud olla ka muud õiguslikud meetmed (nt EFTA riigi ametiasutuse meetmed abisaaja suhtes, et täies ulatuses kohaldada järelevalveameti tagasinõudmisotsust).
19. Isikute huvide eest seistes peavad liikmesriikide kohtud võtma täielikult arvesse järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kehtivust ning EMP turu huve.
20. Liikmesriikide kohtute ülesandeid sellistel juhtudel kirjeldatakse üksikasjalikumalt käesoleva peatüki jaotistes 1.2 ja 1.3.
- 1.2. Liikmesriikide kohtute ülesanded järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 täitmisel – ebaseaduslik riigiabi**
21. Vastavalt Euroopa Kohtu praktikale tulenevad EÜ asutamislepingu artikli 88 lõikes 3 sätestatud rakendamiskeelust, mida peegeldab järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 viimane lause, asjaomaste isikute (nagu näiteks abisaaja konkurentide) otseselt kohaldatavad individuaalsed õigused⁽³⁰⁾. Need isikud võivad oma õigusi kasutada, esitades abi andnud liikmesriigi vastu hagi riigi pädevale kohtule. Liikmesriikide kohtute üks tähtsamaid ülesandeid riigiabi valdkonnas seisneb kõnealuste hagide menetlemises ja seega konkurentide õiguste kaitsmises EÜ asutamislepingu artikli 88 lõike 3 kohaselt.
22. EFTA riikide kohtutel on sama ülesanne. EMP õiguse siduvust EFTA riikides reguleerib vastavalt EMP lepingu protokollile nr 35 siiski konstitutsiooniõigus. Vastavalt protokollile nr 35 kohustuvad EFTA riigid võimalike vastuolude puhuks, mis võivad tekkida rakendatavate EMP eeskirjade ja muude õigusnormide vahel, vajaduse korral kehtestama õigusnormi, mis sätestaks sellistel juhtudel EMP sätete ülimuslikkuse. EFTA Kohtu praktika kohaselt peab erasisikutel ja ettevõtjatel olema õigus kasutada ja nõuda siseriiklikul tasandil kõiki EMP õigusest tulenevaid õigusi,⁽³¹⁾ mis on või on muudetud vastava liikmesriigi õiguskorra osaks, kui need on piisavalt täpsed ja tingimusteta⁽³²⁾. Arvestades järelevalveameti ülesandeid ning pidades silmas Euroopa Kohtu praktikat seoses EÜ asutamislepingu artikli 88 lõikes 3 sisalduva samaväärse sättega, vastab järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 EMP lepingu protokollis nr 35 sisalduvatele kaudsetele kriteeriumidele, olles tingimusteta ja piisavalt täpne.

⁽²⁷⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication (EKL 2008, lk I-469, punkt 38); kohtuasi C-17/91: Lornoy jt vs. Belgia riik (EKL 1992, lk I-6523, punkt 30) ning kohtuasi C-354/90: Fédération Nationale du Commerce Extérieur des Produits Alimentaires jt vs. Prantsusmaa, punkt 14.

⁽²⁸⁾ Siia kuuluvad nii riigi, piirkondliku kui ka kohaliku tasandi ametiasutused.

⁽²⁹⁾ Kohtuasi C-368/04: Transalpine Ölleitung in Österreich, punktid 38 ja 44; liidetud kohtuasjad C-261/01 ja C-262/01: Van Calster ja Cleeren, punkt 75, ning kohtuasi C-295/97: Piaggio, punkt 31.

⁽³⁰⁾ Kohtuasi 6/64: Costa vs. E.N.E.L. (EKL 1964, lk 1141); kohtuasi 120/73: Lorenz GmbH vs. Bundesrepublik Deutschland jt (EKL 1973, lk 1471, punkt 8) ning kohtuasi C-354/90: Fédération Nationale du Commerce Extérieur des Produits Alimentaires jt vs. Prantsusmaa, punkt 11.

⁽³¹⁾ Sellega seoses vt ka järelevalve- ja kohtulepingu preambulit, kus on selgitatud, et „EMP lepingu osaliste eesmärk on täielikult austades kohtute sõltumatust saavutada ja säilitada EMP lepingu ning selles sisuliselt taasesitatud ühenduse õigusaktide ühtne tõlgendamine ja kohaldamine ning saavutada isikute ja ettevõtjate võrdne kohtlemine nelja vabaduse ja konkurentsitingimuste osas“. Lisaks on preambulis sätestatud, et „käesoleva lepingu protokollide nr 1–4 kohaldamisel enne käesoleva lepingu jõustumist tuleb nõuetekohaselt arvesse võtta Euroopa Ühenduste Komisjoni õigus- ja haldustava“.

⁽³²⁾ Kohtuasi E-1/94: Ravintoloitsijain Liiton Kustannus Oy Restamark (EFTA Kohtu lahendid 1994–1995, lk 15, punkt 77).

23. EFTA riikide õiguskorda inkorporeeritud järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 viimase lause tõttu ⁽³³⁾ on mõjutatud isikute võimalus algatada liikmesriikide kohtutes menetlusi rakendamiskeelu rikkumise suhtes. Liikmesriigi kohus peaks seega kasutama kõiki asjakohaseid võimalusi ja õiguskaitsevahendeid ning kohaldama kõiki asjaspeutuvaid siseriikliku õiguse sätteid, et täita siseriiklikku õigust, millega rakendatakse järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 viimane lause ⁽³⁴⁾.
24. Liikmesriikide kohtutel on siinkohal nii oluline roll ka seetõttu, et järelevalveameti enda võimalused konkurentide ja teiste kolmandate isikute kaitsmiseks ebaseadusliku abi eest on piiratud. Eelkõige ei saa järelevalveamet võtta vastu lõplikku otsust abi tagasinõudmiseks ainult selle põhjal, et sellest ei ole järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohaselt teatatud ⁽³⁵⁾. Seepärast peab järelevalveamet korraldama täieliku kokkusobivuse hindamise, hoolimata sellest, kas rakendamiskeelust on kinni peetud või mitte ⁽³⁶⁾. Selline hindamine võib võtta aega ning järelevalveameti õigusi anda esialgseid korraldusi abi tagastamise kohta reguleerivad väga ranged juriidilised nõuded ⁽³⁷⁾.
25. Seetõttu pakuvad liikmesriikide kohtute menetlused hea võimaluse ebaseadusliku riigiabi põhjustatud kahju hüvitamiseks konkurentidele ja teistele kolmandatele isikutele. Liikmesriikide kohtute käsutuses on järgmised õiguskaitsevahendid:
- a) ebaseadusliku abi väljamaksmise takistamine;
 - b) ebaseadusliku abi tagasinõudmine (sõltumata selle kokkusobivusest);
 - c) intressi sissenõudmine ebaseaduslikult abilt;
 - d) konkurentide ja muude kolmandate isikute kahjunõuete rahuldamine ning
 - e) ajutised meetmed ebaseadusliku abi vastu.
26. Neid õiguskaitsevahendeid vaadeldakse üksikasjalikumalt käesoleva peatüki jaotistes 1.2.1–1.2.6.

1.2.1. Ebaseadusliku abi väljamaksmise takistamine

27. Liikmesriikide kohtud on kohustatud kaitsma nende isikute õigusi, kelle huve rakendamiskeelu rikkumine kahjustab. Seetõttu peavad liikmesriikide kohtud järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 rikkumise korral tegema kooskõlas siseriikliku õigusega kõik asjakohased õiguslikud järeldused ⁽³⁸⁾. Kohtute kohustused ei piirdu siiski juba välja makstud ebaseadusliku abiga. Need hõlmavad ka juhtumeid, kus ebaseaduslikku abi alles kavatsetakse maksta. Liikmesriikide kohtute ülesannete hulka kuulub ka üksikisikute õiguste kaitse võimaliku rikkumise eest ⁽³⁹⁾. Niisiis on liikmesriigi kohtul kohustus sellise ebaseadusliku abi väljamaksmist takistada.
28. Liikmesriikide kohtute kohustus ebaseadusliku abi väljamaksmise takistamisel võib tekkida mitmesuguste menetluste käigus, sõltuvalt liikmesriikide õigusaktides ettenähtud õiguskaitsevahenditest. Väga sageli püüab hageja

⁽³³⁾ Island on rakendamiskeelu rakendanud oma konkurentsiseaduse (Samkeppnislög) nr 44/2005 artikliga 30, mida on hiljem muudetud (Islandi Riigi Teataja, A osa, 20. mai 2005). Norras on see rakendatud 21. veebruari 2003. aasta määruse nr 198 (Forskrift om gjennomføring av EØS-avtalens vedlegg til Protokoll 3 om nærmere regler for anvendelsen av EF-traktatens artikkel 93 (prosedyreforordningen)) §-ga 1. Määrus on sätestatud kuninga 21. veebruari 2003. aasta dekreediga vastavalt 27. novembri 1992. aasta riigibiseadusele nr 117, vrd EMP lepingu artikkel 61, nagu seda on muudetud. Määrust nr 198 muudeti viimati 3. märtsi 2006. aasta määrusega nr 277, sätestatud kuninga dekreediga samal kuupäeval. Kuna Liechtensteinis kehtib monistlik süsteem, moodustab rakendamiskeeld sellisena osa Liechtensteini siseriiklikust õiguskorrast (Liechtensteinisches Landesgesetzblatt 1995, nr 72, 28. aprill 1995).

⁽³⁴⁾ Kuigi EFTA riigid peavad kinni pidama EMP lepingu artikli 3 lõikes 1 sätestatud põhimõttest, peab igaüks neist siiski ise oma õiguskorras kindlaks määrama õigusmenetluse, mis viib selle tulemuseni – vt kohtuasi 120/73: Lorenz GmbH vs. Bundesrepublik Deutschland jt (EKL 1973, lk 1471, punkt 9).

⁽³⁵⁾ Kohtuasi C-301/87: Prantsusmaa vs. komisjon („Boussac”) (EKL 1990, lk I-307) ning kohtuasi C-142/87: Belgia vs. komisjon („Tubemeuse”) (EKL 1990, lk I-959).

⁽³⁶⁾ Kohtuasi C-301/87: Prantsusmaa vs. komisjon („Boussac”), punktid 17–23; kohtuasi C-142/87: Belgia vs. komisjon („Tubemeuse”), punktid 15–19; kohtuasi C-354/90: Fédération Nationale du Commerce Extérieur des Produits Alimentaires jt vs. Prantsusmaa, punkt 14, ning kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punkt 38.

⁽³⁷⁾ Vrd järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 II osa artikli 11 lõike 2, milles nõutakse, et asjaomane meede peab täiesti kindlalt olema oma olemuselt abi, et on vaja kiiresti tegutseda ja et valitseb tõsine oht konkurendile olulise ja korvamatu kahju tekitamiseks.

⁽³⁸⁾ Kohtuasi C-354/90: Fédération Nationale du Commerce Extérieur des Produits Alimentaires jt vs. Prantsusmaa, punkt 12; kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 40; kohtuasi C-368/04: Transalpine Ölleitung in Österreich, punkt 47, ning kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punkt 41.

⁽³⁹⁾ Kohtuasi C-368/04: Transalpine Ölleitung in Österreich, punktid 38 ja 44; liidetud kohtuasjad C-261/01 ja C-262/01: Van Calster ja Cleeren, punkt 75, ning kohtuasi C-295/97: Piaggio, punkt 31.

vaidlustada selle riikliku akti kehtivust, mille alusel ebaseaduslik riigiabi on määratud. Sellisel juhul järgneb ebaseadusliku makse takistamine tavaliselt loogiliselt sellele, et tehakse kindlaks abi andmise akti kehtetus, kuna EFTA riik on rikkunud järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõiget 3 ⁽⁴⁰⁾.

1.2.2. Ebaseadusliku abi tagasinõudmine

29. Ebaseaduslikult antud abi korral peab liikmesriigi kohus tegema kõik õiguslikud järeldused vastavalt liikmesriigi õigusele. Seepärast peab liikmesriigi kohus põhimõtteliselt nõudma abisaajalt ebaseadusliku riigiabi täielikku tagastamist ⁽⁴¹⁾. Abisaajale esitatud nõue ebaseaduslik abi täielikult tagastada on osa liikmesriigi kohtu kohustusest kaitsta hageja (st konkurendi) individuaalseid õigusi järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohaselt. Liikmesriigi kohtu tagasinõudmiskohustus ei sõltu seega abimeetme kokkusobivusest EMP lepingu artikli 61 lõikega 2 või 3.
30. Kuna liikmesriikide kohtud peavad nõudma ebaseadusliku abi täielikku tagastamist olenemata selle kokkusobivusest, võib abi tagastamine toimuda liikmesriigi kohtu kaudu kiiremini kui järelevalveametile esitatud kaebuse teel. Erinevalt järelevalveametist ⁽⁴²⁾ saab liikmesriigi kohus piirduda kindlakstegemisega, kas asjaomane meede on riigiabi ja kas selle suhtes kohaldatakse rakendamiskeeldu, ning peabki sellega piirduma.
31. Liikmesriikide kohtute tagasinõudmiskohustus ei ole siiski absoluutne. Vastavalt SFEI kohtuasjas ⁽⁴³⁾ tehtud otsusele võib esineda erandlikke asjaolusid, mille puhul ebaseadusliku riigiabi tagasinõudmine ei ole asjakohane. Kohaldatavad õiguslikud nõuded peavad samanema järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 II osa artiklite 14 ja 15 alusel kohaldatavatele nõuetele ⁽⁴⁴⁾. Teisisõnu: asjaolud, mis ei takistaks järelevalveametit abi tagasi nõudmast, ei saa õigustada ka liikmesriigi kohtu hoidumist abi täielikust tagasinõudmisest. Sellises olukorras kohaldab EFTA Kohus väga rangeid nõudeid ⁽⁴⁵⁾. Kooskõlas EFTA Kohtu ja Euroopa Kohtu võetud seisukohaga ei või ebaseaduslikult antud abi saaja järelevalveameti tagasimaksekorraldust vaidlustades põhimõtteliselt tuua põhjenduseks õiguspäraseid ootusi ⁽⁴⁶⁾. Nimelt, hoolikas ettevõtja oleks suutnud kindlaks teha, kas talle antud abist on teatatud või mitte ⁽⁴⁷⁾.
32. Liikmesriigi kohus võib jätta järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohase tagastamise õigustatult nõudmata juhul, kui mõni kindel ja konkreetne asjaolu on tekitanud abisaajas õiguspäraseid ootusi ⁽⁴⁸⁾. Selline olukord võib tekkida siis, kui järelevalveamet on ise otseselt kinnitanud, et kõnealune meede ei ole riigiabi või et selle suhtes ei kohaldata rakendamiskeeldu ⁽⁴⁹⁾.
33. Vastavalt Euroopa Kohtu praktikale ⁽⁵⁰⁾ vabanevad liikmesriikide kohtud ebaseadusliku riigiabi täieliku tagasinõudmise kohustusest juhul, kui liikmesriigi kohtu otsuse tegemise ajaks on järelevalveamet juba otsustanud, et abi on

⁽⁴⁰⁾ Seoses juhtumitega, mil abi andmise akt ei kehti, kuna liikmesriik on rikkunud EÜ asutamislepingu artikli 88 lõiget 3, vt kohtuasi C-354/90: *Fédération Nationale du Commerce Extérieur des Produits Alimentaires jt vs. Prantsusmaa*, punkt 12; näitena vt ka Saksamaa Ülemkohtu (*Bundesgerichtshof*) 4. aprilli 2003. aasta otsus V ZR 314/02, VIZ 2003, 340, ja 20. jaanuari 2004. aasta otsus XI ZR 53/03, NVwZ 2004, 636.

⁽⁴¹⁾ Kohtuasi C-71/04: *Xunta de Galicia* (EKL 2005, lk 1-7419, punkt 49); kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punktid 40 ja 68, ning kohtuasi C-354/90: *Fédération Nationale du Commerce Extérieur des Produits Alimentaires jt vs. Prantsusmaa*, punkt 12.

⁽⁴²⁾ Järelevalveamet peab enne abi tagasinõudmist korraldama kokkusobivuse analüüsi.

⁽⁴³⁾ Kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punktid 70 ja 71, kus viidatakse kohtujurist Jacobsi ettepanekule samas asjas, ning punktid 73–75; vt ka kohtuasi 223/85: *RSV vs. komisjon* (EKL 1987, lk 4617, punkt 17) ning kohtuasi C-5/89: *komisjon vs. Saksamaa* (EKL 1990, lk 1-3437, punkt 16).

⁽⁴⁴⁾ Kohaldatavate õiguslike nõuete kohta vt kohtujurist Jacobsi ettepanek kohtuasjas C-39/94: SFEI jt, punkt 75.

⁽⁴⁵⁾ Artiklis 14 sätestatakse, et järelevalveamet vabastatakse tagasinõudmiskohustusest ainult juhul, kui abi tagastamine on vastuolus EMP õiguse üldpõhimõtetega. Liikmesriik võib järelevalveameti otsuse abi tagasinõudmiseks jätta täitmata ainult juhul, kui tagasimaksmine oleks absoluutselt võimatu; vrd järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk ebaseadusliku ja EMP lepingu toimega kokkusobimatu riigiabi kohta (veel avaldamata), punkt 17. Kõnealune peatükk vastab komisjoni teatisele „Ebaseaduslik ja ühisturuga kokkusobimatu riigiabi: abi tagasinõudmist käsitlevate komisjoni otsuste tõhus rakendamine liikmesriikides“ (ELT C 272, 15.11.2007, lk 4). Vt ka kohtuasi C-177/06: *komisjon vs. Hispaania* (EKL 2007, lk 1-7689, punkt 46).

⁽⁴⁶⁾ Liidetud kohtuasjad E-5/04, E-6/04 ja E-7/04: *Fesil ja Finnjord jt vs. EFTA järelevalveamet*, punkt 171, ning kohtuasi E-2/05: *EFTA järelevalveamet vs. Islandi Vabariik* (EFTA Kohtu lahendid 2005, lk 205, punkt 26). Vt ka kohtuasi C-5/89: *komisjon vs. Saksamaa*, punkt 14; kohtuasi C-169/95: *Hispaania vs. komisjon* (EKL 1997, lk 1-135, punkt 51) ning kohtuasi C-148/04: *Unicredito Italiano* (EKL 2005, lk 1-11137, punkt 104).

⁽⁴⁷⁾ Kohtuasi C-5/89: *komisjon vs. Saksamaa*, punkt 14; kohtuasi C-24/95: *Alcan Deutschland* (EKL 1997, lk 1-1591, punkt 25) ning liidetud kohtuasjad C-346/03 ja C-529/03: *Atzeni jt*, punkt 64.

⁽⁴⁸⁾ Vrd kohtujurist Jacobsi ettepanek kohtuasjas C-39/94: SFEI jt, punkt 73, ning kohtuasi 223/85: *RSV vs. komisjon*, punkt 17.

⁽⁴⁹⁾ Liidetud kohtuasjad C-182/03 ja C-217/03: *Belgia ja Forum 187 vs. komisjon* (EKL 2006, lk 1-5479, punkt 147).

⁽⁵⁰⁾ Kohtuasi C-199/06: *CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication*, punktid 45, 46 ja 55, ning 11. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-384/07: *Wienstrom* (kohtulahendite kogumikus veel avaldamata, punkt 28).

EMP lepingu toimumisega kokkusobiv. Kuna rakendamiskeelu eesmärk on tagada, et rakendada võib ainult kokkusobivat abi, ei ole see eesmärk enam ohus, kui järelevalveamet on kokkusobivust juba kinnitanud⁽⁵¹⁾. Kui aga järelevalveamet otsust veel vastu võtnud ei ole, ei saa liikmesriigid taganeda kohustusest kaitsta üksikisikute õigusi kooskõlas järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõikega 3, hoolimata sellest, kas järelevalveameti menetlus on käimas või mitte⁽⁵²⁾.

34. Ehkki pärast järelevalveameti positiivset otsust ei lasu liikmesriigi kohtul enam EMP õigusest tulenevat kohustust abi täielikuks tagasinõudmiseks, võib see tuleneda liikmesriigi õigusest⁽⁵³⁾. Selline tagasinõudmiskohustus ei piira siiski EFTA riigi õigust abi hiljem uuesti rakendada.
35. Kui liikmesriigi kohus on otsustanud, et ebaseadusliku abi andmisega on rikutud järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõiget 3, peab ta kindlaks määrama abi väärtuse, et otsustada tagasinõutava summa suuruse üle. Selles suhtes peavad liikmesriigi kohut aitama EMP lepingu artikli 61 lõike 1 ja EÜ artikli 87 lõike 1 kohaldamisega seotud EFTA Kohtu ja Euroopa Ühenduse kohtute praktika ning järelevalveameti juhised ja otsuste tegemise praktika. Kui liikmesriigi kohtul peaks tekkima abisumma arvestamisel raskusi, võib ta paluda abi järelevalveametilt, nagu selgitatud käesoleva peatüki jaotises 2.

1.2.3. Intressi sissenõudmine

36. Ebaseaduslikust abist saadav majanduslik kasu ei piirdu abi nominaalsummaga. Peale selle saab abisaaja finantseelise ka abi enneaegsest rakendamisest. See tuleneb asjaolust, et kui järelevalveametit oleks abist teavitatud, oleks abi välja makstud hiljem (kui seda üldse oleks välja makstud). Seega oleks abisaaja pidanud laenama vajaliku summa kapitaliturgudelt ning maksnud selle eest ka turumääraga intressi.
37. See ajaline eelis on põhjus, miks abi tagasinõudmise korral järelevalveameti poolt on järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 II osa artikli 14 lõikes 2 sätestatud mitte ainult nominaalse abisumma tagasinõudmine, vaid ka intressi sissenõudmine alates päevast, mil ebaseaduslik abi anti saaja käsutusse, kuni päevani, mil see tegelikult tagastatakse. Kohaldatav intressimäär on kindlaks määratud järelevalveameti 14. juuli 2004. aasta otsuses nr 195/04/COL⁽⁵⁴⁾.
38. Vastavalt Euroopa Kohtu praktikale⁽⁵⁵⁾ ja arvestades liikmesriikide kohtute ülesandeid järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 täitmisel peaksid liikmesriikide kohtud nõudma abi ennetähtaegsest rakendamisest tuleneva rahalise eelise eest hüvitist (edaspidi „intress ebaseaduslikult abilt“). See tuleneb asjaolust, et ebaseadusliku abi ennetähtaegse rakendamise tõttu kannatavad konkurendid sõltuvalt asjaoludest abi mõju tõttu varem. Seega on abisaaja saanud põhjendamatut kasu⁽⁵⁶⁾.
39. Liikmesriikide kohtute kohustus intressi sisse nõuda võib tuleneda kahest olukorrast.
 - a) Liikmesriigi kohus peab kooskõlas järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõikega 3 tavajuhul nõudma ebaseadusliku abi täielikku tagastamist. Sel juhul tuleb tagasinõutava kogusumma kindlaksmääramisel algele abisummale lisada ka intress ebaseaduslikult abilt.
 - b) Ent liikmesriigi kohus peab intressi sisse nõudma ka olukordades, kui tal erandkorras ei ole abi täieliku tagasinõudmise kohustus. Liikmesriigi kohus peab andma korralduse intressi sissenõudmiseks isegi pärast seda, kui järelevalveamet on teinud positiivse otsuse⁽⁵⁷⁾. See asjaolu võib olla potentsiaalsete hagejate jaoks keske tähtsusega, kuna annab tõhusa õiguskaitsevahendi ka juhtudel, kui järelevalveamet on juba tunnistanud abi EMP lepingu toimumisega kokkusobivaks.
40. Intressi sissenõudmise kohustuse täitmiseks peavad liikmesriikide kohtud kindlaks määrama sissenõutava intressisumma. Siin lähtutakse järgmistest põhimõtetest.
 - a) Lähtepunktiks võetakse abi nominaalsumma⁽⁵⁸⁾.
 - b) Kohaldatav intressimäär ja arvutusmeetodi kindlaksmääramisel peaksid kohtud arvestama asjaoluga, et ebaseaduslikult abilt intressi sissenõudmisega täidavad nad sama eesmärgi, mida täidab järelevalveamet järelevalve- ja

⁽⁵¹⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punkt 49.

⁽⁵²⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punkt 41.

⁽⁵³⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 53 ja 55.

⁽⁵⁴⁾ Järelevalveameti 14. juuli 2004. aasta otsuse nr 195/04/COL (ELT L 139, 25.5.2006, lk 37, EMP kaasanne nr 26, 25.5.2006, lk 1) artikkel 9, muudetud 17. detsembri 2008. aasta otsusega 789/08/COL (veel avaldamata).

⁽⁵⁵⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 50–52 ja 55.

⁽⁵⁶⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 50–52 ja 55.

⁽⁵⁷⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 52 ja 55.

⁽⁵⁸⁾ Vt eespool punkt 35. Sissenõudmisel võib maha arvata abi nominaalsummalt makstud maksud, vt kohtuasi T-459/93: Siemens vs. komisjon (EKL 1995, lk II-1675, punkt 83).

kohtulepingu protokolli nr 3 II osa artikli 14 kohaselt intressi sisse nõudes⁽⁵⁹⁾. Lisaks tulenevad intressi sissenõudmise nõuded EMP õigusest ja põhinevad otseselt järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõikel 3. Seetõttu kohaldatakse selliste nõuete suhtes käesoleva peatüki jaotises 1.4.1 kirjeldatud võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtteid.

- c) Et tagada kooskõla järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 II osa artikliga 14 ja täita tõhususe nõuet, on järelevalveamet seisukohal, et liikmesriigi kohtu kasutatav intressiarvutusmeetod ei tohi olla leebem kui järelevalveameti 14. juuli 2004. aasta otsuses nr 195/04/COL ette nähtud meetod⁽⁶⁰⁾. Järelikult tuleb intress arvutada liitintressina ning kohaldatav intressimäär ei tohi olla madalam kui viitemäär⁽⁶¹⁾.
- d) Järelevalveameti arvates tuleneb võrdväärsuse põhimõttest, et kui liikmesriigi õigus näeb ette järelevalveameti 14. juuli 2004. aasta otsuses nr 195/04/COL sätestatud rangema intressimäära arvutamise meetodi, peab liikmesriigi kohus kohaldama riigis kohaldatavaid rangemaid eeskirju ka järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõikel 3 põhinevate nõuete suhtes.
- e) Intressi arvutamine algab alati päevast, mil ebaseaduslik abi anti abisaaja käsutusse. Lõppkuupäev sõltub olukorrast liikmesriigi kohtu otsuse tegemise ajal. Kui järelevalveamet on abi juba heaks kiitnud, on lõppkuupäev järelevalveameti otsuse kuupäev. Muul juhul arvestatakse intressi kogu perioodi eest, mil ebaseaduslik abi oli abisaaja käsutuses, kuni päevani, mil abisaaja abi tegelikult tagasi maksab. Vastavalt Euroopa Kohtu praktikale tuleb ebaseaduslikult abilt sissenõutav intress tasuda ka järelevalveameti positiivse otsuse vastuvõtmise ja EFTA Kohtu poolt kõnealuse otsuse tühistamise vahelise ajavahemiku eest⁽⁶²⁾.

41. Kahtluse korral võib liikmesriigi kohus paluda abi järelevalveametilt, nagu kirjeldatud käesoleva peatüki jaotises 2.

1.2.4. Kahjunõuded

- 42. Liikmesriikide kohtutelt võib nõuda ka nõuete rahuldamist sellise kahju hüvitamiseks, mille ebaseaduslik riigiabi on põhjustanud abisaaja konkurentidele ja muudele kolmandatele isikutele⁽⁶³⁾. Kahjunõuded on tavaliselt suunatud riigiabi andva ametiasutuse vastu. Need nõuded võivad olla hageja jaoks eriti olulised, sest erinevalt hagidest, mille eesmärk on lihtsalt abi tagasinõudmine, saab hageja nõude rahuldamise korral kahju eest otsest rahalist hüvitust. Järelikult sõltuvad need nõuded riigi õigusnormidest. Ses suhtes rõhutab järelevalveamet, et liikmesriigi kohus peaks kasutama kõiki asjakohaseid võimalusi ja õiguskaitsevahendeid ning kohaldama kõiki asjaspepuutuvaid siseriikliku õiguse sätteid, et täita siseriikliku õigust, millega rakendatakse järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 viimane lause, ja kaitsma õigusi, mida see õigus annab üksikisikutele ja ettevõtjatele.
- 43. Rakendamiskeelu rikkumine võib hoolimata võimalusest esitada kahjunõudeid liikmesriigi õiguse kohaselt põhimõtteliselt anda põhjust kahjunõuete esitamiseks, lähtudes EFTA Kohtu praktikast⁽⁶⁴⁾. EFTA riikidelt nõutakse üksikisikutele tekitatud kahju hüvitamist nii EMP teisesest õigusest tulenevate kohustuste kui ka EMP lepingu põhiosa rikkumise korral⁽⁶⁵⁾. Selline vastutus tekib juhul, kui: i) rikutud õigusnorm annab õigusi üksikisikutele; ii) rikkumine on piisavalt tõsine ning iii) liikmesriigi kohustuste rikkumise ja kahjustatud isikute kahju vahel on otsene põhjuslik seos⁽⁶⁶⁾.
- 44. Järelevalveamet on seisukohal, et esimene nõue (EMP õigusest tulenev kohustus kaitsta üksikisikute õigusi) on järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 rikkumiste korral täidetud. EFTA Kohus on väitnud, et rikutud õigusnorm annab üksikisikule õigusi, kui ta on tingimusteta ja piisavalt täpne⁽⁶⁷⁾. Nagu eespool punktis 22 selgitatud, on järelevalveamet seisukohal, et see kriteerium on järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 puhul täidetud.
- 45. Ka EMP õiguse piisavalt tõsise rikkumise nõue on järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 puhul üldiselt täidetud. EFTA Kohus on tulnud järeldusele, et see sõltub sellest, kas EMP lepingu osaline on oma seadusandlike volituste kasutamisel selgelt ja raskelt rikkunud oma kaalutusõiguse piire. Et teha kindlaks, kas see tingimus on täidetud, tuleb arvesse võtta kõiki olukorda iseloomustavaid tegureid. Need on muu hulgas: rikutud õigusnormi selgus ja täpsus; selle normiga liikmesriigi ametiasutustele jäetud kaalutusõiguse ulatus; kas rikkumine

⁽⁵⁹⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 52 ja 55.

⁽⁶⁰⁾ Vt järelevalveameti 14. juuli 2004. aasta otsuse nr 195/04/COL artiklid 9–11, muudetud 17. detsembri 2008. aasta otsusega nr 789/08/COL.

⁽⁶¹⁾ Vt joonealune märkus 53.

⁽⁶²⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punkt 69.

⁽⁶³⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 53 ja 55; kohtuasi C-368/04: Transalpine Ölleitung in Österreich, punkt 56, ning 11. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-334/07 P: komisjon vs. Freistaat Sachsen (kohtulahendite kogumikus veel avaldamata, punkt 54).

⁽⁶⁴⁾ Kohtuasi E-9/97: Erla María Sveinbjörnsdóttir vs. Island (EFTA Kohtu lahendid 1998, lk 95, punktid 59–63, 66–69) ning kohtuasi E-4/01: Karl K. Karlsson vs. Island (EFTA Kohtu lahendid 2002, lk 240, punktid 32, 37–38, 40, 47).

⁽⁶⁵⁾ Kohtuasi E-4/01: Karl K. Karlsson vs. Island, punkt 32.

⁽⁶⁶⁾ Vt kohtuasi E-9/97: Erla María Sveinbjörnsdóttir vs. Island, punkt 66, ning kohtuasi E-4/01: Karl K. Karlsson vs. Island, punkt 32. Vt ka C-173/03: Traghetti del Mediterraneo vs. Itaalia, punkt 45.

⁽⁶⁷⁾ Kohtuasi E-1/94: Ravintoloitsijain Liiton Kustannus Oy Restamark, punkt 77.

ja tekitatud kahju oli tahtlik või tahtmatu; ja kas õigusnormide mis tahes rikkumine oli vabandav või mitte ⁽⁶⁸⁾. Seoses järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõikega 3 ei saa EFTA riikide ametiasutused siiski omal äranägemisel jätta riigiabi meetmetest teatamata. Neil on põhimõtteliselt absoluutne kohustus kõikidest sellistest meetmetest enne nende rakendamist teatada. Ehkki EFTA Kohus võtab vahel arvesse EMP õiguse rikkumise vabandavust, ⁽⁶⁹⁾ peavad EFTA riikide ametiasutused riigiabi puhul olema sellest kohustusest täielikult teadlikud ega saa tavajuhul väita, et nad ei olnud rakendamiskeelust teadlikud. Kahtluse korral võivad EFTA riigid õiguskindluse huvides alati meetmest järelevalveametile teatada ⁽⁷⁰⁾.

46. Kolmas nõue, et EMP õiguse rikkumine peab olema põhjustanud hagejale tegelikku ja kindlat rahalist kahju, saab olla täidetud mitmel viisil.
47. Hageja väidab tihti, et asjaomane abi põhjustas otseselt kasumi saamata jäämist. Sellise nõude puhul peab liikmesriigi kohus võtma arvesse järgmist:
 - a) EMP õiguses sätestatud võrdvärsuse ja tõhususe nõuete tõttu ⁽⁷¹⁾ ei tohi EFTA riigi õigusnormid välistada liikmesriigi vastutust kasumi saamata jäämise eest ⁽⁷²⁾. EMP õiguse kohaselt on tegemist kahjuga, sõltumata sellest, kas hageja varad vähenesid või takistati hagejat tema varalise olukorra parandamisel. Kui liikmesriigi õigus selle siiski välistab, peab liikmesriigi kohus jätma vastava sätte järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 alusel esitatud kahjunõuete suhtes kohaldamata.
 - b) Saamata jäänud kasumi tegeliku väärtuse kindlakstegemine on lihtsam juhul, kui ebaseaduslik abi võimaldas abisaajal lüüa hagejalt üle mõne lepingu või konkreetse äri võimaluse. Siis saab liikmesriigi kohus välja arvutada tulu, mille hageja oleks sellest lepingust tõenäoliselt saanud. Juhul, kui abisaaja on lepingu juba täitnud, võtab kohus arvesse ka tegelikult saadud tulu.
 - c) Kahju hindamine on keerulisem, kui abi põhjustab lihtsalt üldist turuosa kaotust. Sellisel juhul on üks võimalus võrrelda hageja tegelikku tulu (kasumiaruande põhjal) hüpoteetilise tuluga, mis hageja oleks saanud juhul, kui ebaseaduslikku abi ei oleks antud.
 - d) Võib esineda olukordi, kus hageja kantud kahju on saamata jäänud kasumist suurem. Nii võib see olla näiteks juhul, kui ebaseadusliku abi tagajärjel on hageja sunnitud äritegevuse lõpetama (nt maksejõuetuse tõttu).
48. Võimalus nõuda kahju hüvitamist on põhimõtteliselt sõltumatu mis tahes paralleelsest uurimisest, mis järelevalveamet on seoses sama abimeetmega korraldanud. Uurimine ei vabasta liikmesriigi kohut kohustusest kaitsta järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 järgseid üksikisikute õigusi ⁽⁷³⁾. Kuna hageja võib olla valmis näitama, et ta on kandnud abi enneaegse rakendamise, täpsemalt abisaaja ebaseadusliku ajalise eelise tõttu kahju, ei saa kahjunõuete rahuldamist välistada ka sel juhul, kui järelevalveamet on liikmesriigi kohtu otsuse tegemise ajaks abi juba heaks kiitnud ⁽⁷⁴⁾.
49. Riikide menetluseeskirjad lubavad mõnel juhul liikmesriigi kohtul hagejale välja makstava tegeliku kahjusemma kindlakstegemiseks lähtuda mõistlikest hinnangutest. Kui menetluseeskirjad seda lubavad ja tingimusel, et toimitakse tõhususe põhimõtte ⁽⁷⁵⁾ kohaselt, võib selliseid hinnanguid kasutada ka seoses järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõikest 3 tulenevate kahjunõuetega. Liikmesriikide kohtutel võib olla sellest meetodist kasu, kui neil on raskusi kahjusemma väljaarvutamiseга.

⁽⁶⁸⁾ Kohtuasi E-9/97: Erla María Sveinbjörnsdóttir vs. Island, punktid 68–69, ning kohtuasi E-4/01: Karl K. Karlsson vs. Island, punkt 38. Asjaomaste ametiasutuste kaalutusõiguse ulatuse mõju kohta vt ka liidetud kohtuasjad C-46/93 ja C-48/93: Brasserie du Pêcheur ja Factortame (EKL 1996, lk I-1029, punkt 55); kohtuasi C-278/05: Robins jt (EKL 2007, lk I-1053, punkt 71); kohtuasi C-424/97: Haim (EKL 2000, lk I-5123, punkt 38) ning kohtuasi C-5/94: Hedley Lomas (EKL 1996, lk I-2553, punkt 28).

⁽⁶⁹⁾ Kohtuasi E-9/97: Erla María Sveinbjörnsdóttir vs. Island, punkt 69, kohtuasi E-4/01: Karl K. Karlsson vs. Island, punkt 38. Vt ka liidetud kohtuasjad C-46/93 ja C-48/93: Brasserie du Pêcheur ja Factortame, punkt 56.

⁽⁷⁰⁾ Ehkki järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 rikkumist tuleb seetõttu üldiselt pidada piisavalt tõsiseks, võib esineda erandolukordi, mis ei luba kahjunõuet rahuldada. Sellisel puhul võib juhtuda, et piisavalt tõsise rikkumise nõue on täitmata. Vt eespool punktid 31 ja 32.

⁽⁷¹⁾ Vt allpool jaotis 1.4.1.

⁽⁷²⁾ Liidetud kohtuasjad C-46/93 ja C-48/93: Brasserie du Pêcheur ja Factortame, punktid 87 ja 90.

⁽⁷³⁾ Kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 44.

⁽⁷⁴⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 53 ja 55.

⁽⁷⁵⁾ Vt allpool jaotis 1.4.1.

50. Käesoleva peatüki jaotise 2 kohaselt on seoses kahjunõuete suhtes kohaldatavate EMP õigusnormidega ja kahjuse summa arvutamise võimalik taotleda ka järelevalveametilt abi.

1.2.5. Kahjunõuded abisaaja vastu

51. Nagu eespool kirjeldatud, on potentsiaalsetel hagejatel õigus esitada kahjunõudeid riigiabi andva asutuse vastu. Siiski võib ette tulla ka olukordi, kus hageja eelistab nõuda kahju hüvitamist otse abisaajalt.
52. Kuna järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõikega 3 ei nähta ette otseseid kohustusi abisaajale, ei ole sellistel nõuetel EMP õiguse kohaselt piisavalt alust⁽⁷⁶⁾. See ei piira siiski mingil viisil abisaaja vastu esitatud kahjunõuete rahuldamise võimalikkust liikmesriigi materiaalõiguse alusel. Potentsiaalsed hagejad peavad sellega seoses lähtuma lepinguvälise vastutuse suhtes kohaldatavatest riiklikest eeskirjadest⁽⁷⁷⁾.

1.2.6. Ajutised meetmed

53. Liikmesriikide kohtute kohustus teha rakendamiskeelu rikkumisest vajalikke õiguslikke järeldusi ei piirdu lõplike otsuste tegemisega. Järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohaselt peavad liikmesriikide kohtud võtma ka ajutisi meetmeid, kui seda on vaja üksikisikute õiguste⁽⁷⁸⁾ ja järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 tõhusa täitmise kaitseks.
54. Liikmesriikide kohtute õigus võtta ajutisi meetmeid võib olla huvitatud isikute jaoks äärmiselt tähtis, kui on vaja kiiret abi. Tänu oma võimalusele ebaseadusliku abi korral kiirelt tegutseda ning oma lähedusele ja oma käsutuses olevate meetmete laiale valikule on liikmesriikide kohtutel väga hea võimalus võtta ajutisi meetmeid, kui ebaseaduslik abi on juba välja makstud või väljamaksmisel.
55. Kõige lihtsamad juhtumid on need, mille puhul ebaseaduslikku abi ei ole veel välja makstud, kuid esineb oht, et väljamakse tehakse liikmesriigi kohtu menetluse jooksul. Sellisel juhul võib liikmesriigi kohtu kohustus takistada järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 rikkumist⁽⁷⁹⁾ tuleneda nõue, et kohus annaks välja ajutise korralduse ebaseadusliku väljamakse takistamiseks kuni küsimuse lahendamiseni.
56. Kui ebaseaduslik abi on juba välja makstud, näevad liikmesriigi kohtute järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohased ülesanded tavajuhul ette, et kohtud annaksid korralduse abi täielikuks tagastamiseks (koos intressiga ebaseaduslikult abilt). Tõhususe põhimõtte⁽⁸⁰⁾ kohaldamise tõttu ei tohi liikmesriigi kohus korralduse andmist menetlusega viivitades edasi lükata. Selline viivitamine mitte ainult ei kahjustaks järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõikega 3 kaitstavaid üksikisikute õigusi, vaid suurendaks ka otseselt abi ebaseaduslikkusest tulenevat kahjulikku mõju konkurentidele.
57. Siiski võib vaatamata kõnealusele üldisele kohustusele ette tulla olukordi, kus liikmesriigi kohtu lõpliku otsuse tegemine viibib. Sellisel juhul peab liikmesriigi kohus üksikisikute õiguste kaitsmiseks järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohaselt võtma kõik riiklike menetluseeskirjadega ettenähtud ajutised meetmed, et vähemalt ajutiselt lõpetada abi konkurentidevastane mõju („ajutine tagasinõudmine”)⁽⁸¹⁾. Riiklike menetlusnormide kohaldamisel sellises olukorras tuleb järgida samaväärsuse ja tõhususe nõuet⁽⁸²⁾.
58. Kui liikmesriigi kohus on EFTA Kohtu ja Euroopa Ühenduse kohtute praktika ja järelevalveameti otsuste tegemise praktika alusel esmapilgul põhjendatult veendunud, et meede kujutab endast ebaseaduslikku riigiabi, on järelevalveameti arvates ja siseriikliku menetlusõiguse kohaselt kõige otstarbekam abinõu kohtu määras ebaseadusliku abisumma ja intressi paigutamine külmutatud kontole, kuni küsimus on lahendatud. Seejärel peab liikmesriigi kohus oma lõpliku otsusega andma korralduse külmutatud kontrol olevate vahendite tagastamiseks riigiabi andvale asutusele, kui abi ebaseaduslikkust kinnitatakse, või nende vahendite andmiseks abisaaja käsutusse.
59. Ajutine tagasinõudmine võib olla väga tõhus vahend ka juhul, kui liikmesriigi kohtu menetlusega paralleelselt toimub ka järelevalveameti uurimine⁽⁸³⁾. Uurimine ei vabasta liikmesriigi kohut kohustusest kaitsta järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 järgseid üksikisikute õigusi⁽⁸⁴⁾. Seepärast ei või liikmesriigi

⁽⁷⁶⁾ Kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punktid 72–74.

⁽⁷⁷⁾ Kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 75.

⁽⁷⁸⁾ Kohtuasi C-354/90: Fédération Nationale du Commerce Extérieur des Produits Alimentaires jt vs. Prantsusmaa, punkt 12; kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 52, ning kohtuasi C-368/04: Transalpine Ölleitung in Österreich, punkt 46.

⁽⁷⁹⁾ Vt eespool jaotis 1.2.1.

⁽⁸⁰⁾ Vt allpool jaotis 1.4.1.

⁽⁸¹⁾ Vt ka kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 52, ning kohtuasi C-368/04: Transalpine Ölleitung in Österreich, punkt 46.

⁽⁸²⁾ Vt allpool jaotis 1.4.1.

⁽⁸³⁾ Tagasinõudmise korral kohaldatavate ajutiste meetmete kohta vt allpool jaotis 1.3.1.

⁽⁸⁴⁾ Kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 44.

kohus lihtsalt menetlust kuni järelevalveameti otsuseni peatada, jättes hageja järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohased õigused seniks kaitseta. Kui liikmesriigi kohus soovib enne lõpliku ja pöördumatu tagasimaksekorralduse vastuvõtmist oodata järelevalveameti korraldatud kokkuseobivuse hindamise tulemust, peab ta võtma asjakohaseid ajutisi meetmeid. Ka siin näib olevat sobiv lahendus vahendite paigutamine külmutatud kontole. Juhul kui:

- a) järelevalveamet kuulutab abi kokkuseobimatuks, annab liikmesriigi kohus korralduse külmutatud kontrol olevate vahendite tagastamiseks riigiabi andvale asutusele (abi koos intressiga);
- b) järelevalveamet kuulutab abi kokkuseobivaks, vabastab see liikmesriigi kohtu EMP õigusest tulenevast abi täieliku tagasinõudmise kohustusest⁽⁸⁵⁾. Seetõttu võib kohus vastavalt liikmesriigi õigusaktidele⁽⁸⁶⁾ anda korralduse tegeliku abisumma andmiseks abisaaja käsutusse. Kuid nagu on kirjeldatud käesoleva peatüki jaotises 1.2.3, jääb kehtima liikmesriigi kohtu kohustus järgida järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõiget 3 ja nõuda sisse intress ebaseaduslikult abilt⁽⁸⁷⁾. Intress tuleb seetõttu maksta riigiabi andvale asutusele.

1.3. Liikmesriikide kohtute ülesanded EFTA järelevalveameti negatiivsete tagasinõudmisotsuste rakendamisel

- 60. Liikmesriikide kohtutel võib olla vaja tegelda riigiabi küsimustega ka juhul, kui järelevalveamet on juba andnud korralduse abi tagastamiseks. Ehkki enamiku juhtumite puhul on tegemist hagidega riiklike tagasimaksekorralduste tühistamiseks, võivad kolmandad isikud nõuda ka riikide ametiasutustelt kahjude hüvitamist seoses järelevalveameti tagasinõudmisotsuse rakendamata jätmisega.

1.3.1. Riikliku tagasimaksekorralduse kehtivuse vaidlustamine

- 61. Kooskõlas järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 II osa artikli 14 lõikega 3 peavad EFTA riigid tagasinõudmisotsused viivitamata rakendama. Tagasinõudmine toimub liikmesriigi õigusaktide kohase menetluse alusel tingimusel, et see võimaldab kohest ja tõhusat tagasinõudmisotsuse täitmist. Kui mõni liikmesriigi menetlusnorm takistab kohest ja/või tõhusat tagasinõudmist, ei või liikmesriigi kohus sellist normi kohaldada⁽⁸⁸⁾.
- 62. Liikmesriikide kohtutes võib vaidlustada tagasimaksekorraldusi, mille liikmesriikide ametiasutused on andnud välja järelevalveameti tagasinõudmisotsuse rakendamiseks. Selliste hagide suhtes kohaldatavaid eeskirju kirjeldatakse üksikasjalikult EFTA järelevalveameti riigiabi suuniste peatükis ebaseadusliku ja kokkuseobimatu riigiabi kohta,⁽⁸⁹⁾ mille peamised punktid on kokkuvõtlikult esitatud allpool.
- 63. Eelkõige ei saa liikmesriikide kohtutele esitatud hagides vaidlustada järelevalveameti otsuste kehtivust juhul, kui hageja oleks saanud asjaomast otsust vaidlustada otse EFTA Kohtus⁽⁹⁰⁾. See tähendab ka, et kui otsust oleks saanud vaidlustada järelevalve- ja kohtulepingu artikli 36 alusel, ei või liikmesriigi kohus tagasinõudmisotsuse rakendamist järelevalveameti otsuse kehtivusega seotud põhjustel peatada⁽⁹¹⁾.
- 64. Liikmesriigi kohus peab põhimõtteliselt pakkuma õiguslikku kaitset juhul, kui ei ole ilmne, et hageja saab esitada järelevalve- ja kohtulepingu artikli 36 alusel hagi otsuse tühistamiseks (nt meede oli ulatuslik abikava ja hageja ei suuda näidata oma otsest seost sellega). Kui hagi puudutab järelevalveameti mõne otsuse kehtivust ja seaduslikkust, peaks liikmesriigi kohus järgima järelevalve- ja kohtulepingu artiklis 34 ettenähtud korda.

⁽⁸⁵⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 46 ja 55.

⁽⁸⁶⁾ Vt eespool punkt 34.

⁽⁸⁷⁾ Kohtuasi C-199/06: CELF ja Ministre de la Culture et de la Communication, punktid 52 ja 55.

⁽⁸⁸⁾ Kohtuasi C-232/05: komisjon vs. Prantsusmaa („Scott”), punktid 49–53.

⁽⁸⁹⁾ Veel avaldamata. Kõnealune peatükk vastab komisjoni teatisele „Ebaseaduslik ja ühisturuga kokkuseobimatu riigiabi: abi tagasinõudmist käsitlevate komisjoni otsuste tõhus rakendamine liikmesriikides” (ELT C 272, 15.11.2007, lk 4).

⁽⁹⁰⁾ Vt viited joonealuses märkuses 25.

⁽⁹¹⁾ Kohtuasi C-232/05: komisjon vs. Prantsusmaa („Scott”), punktid 59 ja 60.

65. Sellises olukorras tuleb ajutiste meetmete võtmisel lähtuda väga rangetest õiguslikest nõuetest, mis on kindlaks määratud Euroopa Kohtu kohtuasjades *Zuckerfabrik* ⁽⁹²⁾ ja *Atlanta* ⁽⁹³⁾: liikmesriigi kohus võib tagasimaksekorralduste täitmise peatada ainult siis, kui i) kohtul on tõsiseid kahtlusi seoses ühenduse õigusakti kehtivusega; kui vaidlustatud õigusakti kehtivus ei ole juba EFTA Kohtus arutusel, peab kohus järgima järelevalve- ja kohtulepingu artiklis 34 ettenähtud korda; ii) küsimus peab olema kiireloomuline, mis tähendab, et ajutiste meetmete võtmine on möödapääsmatult vajalik, et vältida tõsist ja korvamatut kahju meetme kohaldamist taotlevale poolele, ning iii) kohus peab võtma nõuetekohaselt arvesse EMP huve. Kõiki neid tingimusi hinnates peab liikmesriigi kohus toimima kooskõlas EFTA Kohtu mis tahes otsusega, mis käsitleb järelevalveameti asjaomase otsuse õiguspärasust või ajutiste meetmete võtmise taotlust EMP tasandil ⁽⁹⁴⁾.

1.3.2. Tagasinõudmisotsuse rakendamata jätmisest tulenev kahju

66. Sarnaselt rakendamiskeelu rikkumisega võib kooskõlas EFTA Kohtu praktikaga kahjunõudeid esitada ka siis, kui liikmesriikide ametiasutused jätavad täitmata tagasinõudmisotsuse, mille järelevalveamet on järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 II osa artikli 14 alusel vastu võtnud ⁽⁹⁵⁾. Järelevalveamet on seisukohal, et selliseid kahjunõudeid käsitletakse eespool seoses rakendamiskeelu rikkumisega kirjeldatud põhimõtete alusel ⁽⁹⁶⁾. Nimelt on i) EFTA riigi tagasinõudmiskohustuse ja rakendamiskeelu eesmärk üksikisikute samade õiguste kaitse ning ii) järelevalveameti tagasinõudmisotsused ei jäta riikide ametiasutustele mingit kaalutusõigust ja seepärast tuleb tagasinõudmiskohustuse rikkumist põhimõtteliselt pidada piisavalt tõsiseks. Järelikult sõltub ka järelevalveameti tagasinõudmisotsuse rakendamata jätmise tõttu esitatud kahjunõude rahuldamine sellest, kas hageja suudab näidata, et tema kantud kahju tuleneb otseselt tagasimaksmise hilinemisest ⁽⁹⁷⁾.

1.4. Menetlusnormid ja liikmesriikide kohtutele hagi esitamise õigus

1.4.1. Üldpõhimõtted

67. Liikmesriikide kohtud peavad järgima rakendamiskeeldu ning kaitsma üksikisikute õigusi ebaseadusliku riigiabi korral. Põhimõtteliselt kohaldatakse selliste menetluste suhtes liikmesriigi menetlusnorme ⁽⁹⁸⁾. Liikmesriigi õiguse kohaldamisel nendes olukordades lähtutakse siiski kahest väga olulisest tingimusest:

- a) järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 alusel esitatud nõuete suhtes kohaldatavad liikmesriigi menetlusreeglid peavad olema vähemalt sama soodsad kui liikmesriigi õiguse alusel esitatud nõuete suhtes kohaldatavad normid (võrdväärsuse põhimõte) ⁽⁹⁹⁾ ning
- b) liikmesriigi menetlusnormid ei tohi muuta EMP õigusega antud õiguste kasutamist ülemäära keeruliseks ega praktikas võimatuks (tõhususe põhimõte) ⁽¹⁰⁰⁾.

68. Üldisemalt peavad liikmesriikide kohtud jätkma liikmesriigi menetlusnormid kohaldamata, kui nende kohaldamine rikuks eespool punktis 67 kirjeldatud põhimõtteid.

1.4.2. Hagi esitamise õigus

69. Tõhususe põhimõte mõjutab otseselt võimalike hagejate õigusi liikmesriikide kohtutes kooskõlas järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõikega 3. Sellega seoses nõutakse EMP õiguses, et hagi esitamise õiguse suhtes kohaldatavad liikmesriigi õigusnormid ei tohi kahjustada õigust tõhusale kohtulikule kaitsele ⁽¹⁰¹⁾. Liikmesriigi õigusnormid ei saa seetõttu anda hagi esitamise õigust ainult abisaaja konkurentidele ⁽¹⁰²⁾. Ka kolmandatel isikutel, keda abimeetmest tulenev konkurentsi moonutamine ei mõjuta, võib olla teistsugune piisav huvi (nagu täheldatud maksuasjades) hagi esitamiseks liikmesriigi kohtule ⁽¹⁰³⁾.

⁽⁹²⁾ Liidetud kohtuasjad C-143/88 ja C-92/89: *Zuckerfabrik Süderdithmarschen* ja *Zuckerfabrik Soest* vs. *Hauptzollamt Itzehoe* ja *Hauptzollamt Paderborn* (EKL 1991, lk I-415, punkt 33).

⁽⁹³⁾ Kohtuasi C-465/93: *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft* jt vs. *Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* (EKL 1995, lk I-3761, punkt 51).

⁽⁹⁴⁾ Täpsemaid juhiseid vt järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk ebaseadusliku ja kokkusobimatu riigiabi tagasinõudmise kohta, punkt 57.

⁽⁹⁵⁾ Kohtuasi E-9/97: *Erla María Sveinbjörnsdóttir* vs. *Island*, punktid 59–63, 66–69, ning kohtuasi E-4/01: *Karl K. Karlsson* vs. *Island*, punktid 32, 37–38, 40, 47.

⁽⁹⁶⁾ Vt eespool jaotis 1.2.4.

⁽⁹⁷⁾ Vt eespool punktid 46–49.

⁽⁹⁸⁾ Kohtuasi C-368/04: *Transalpine Ölleitung in Österreich*, punkt 45, ning kohtuasi C-526/04: *Laboratoires Boiron* (EKL 2006, lk I-7529, punkt 51).

⁽⁹⁹⁾ Kohtuasi E-4/01: *Karl K. Karlsson* vs. *Island*, punkt 33. Vt ka kohtuasi C-368/04: *Transalpine Ölleitung in Österreich*, punkt 45; liidetud kohtuasjad C-392/04 ja C-422/04: *i-21 Germany* (EKL 2006, lk I-8559, punkt 57) ning kohtuasi C-33/76: *Rewe* (EKL 1976, lk 1989, punkt 5).

⁽¹⁰⁰⁾ Kohtuasi E-4/01: *Karl K. Karlsson* vs. *Island*, punkt 33. Vt ka kohtuasi C-368/04: *Transalpine Ölleitung in Österreich*, punkt 45; kohtuasi C-174/02: *Streekgewest* (EKL 2005, lk I-85, punkt 18) ning kohtuasi C-33/76: *Rewe*, punkt 5.

⁽¹⁰¹⁾ Kohtuasi C-174/02: *Streekgewest*, punkt 18.

⁽¹⁰²⁾ Kohtuasi C-174/02: *Streekgewest*, punktid 14–21.

⁽¹⁰³⁾ Kohtuasi C-174/02: *Streekgewest*, punkt 19.

1.4.3. Hagi esitamise õigus maksuasjade puhul

70. Eespool viidatud kohtupraktika on eriti oluline riigiabi puhul, mis seisneb maksudest ja muudest finantskohustustest vabastamises. Sellistes asjades vaidlustavad isikud, kelle suhtes sama maksuvabastust ei kohaldata, järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 alusel oma maksukoormuse⁽¹⁰⁴⁾.
71. Kolmandatest isikutest maksumaksjad võivad siiski toetuda rakendamiskeelule ainult siis, kui nende enda makstav maks moodustab ebaseadusliku riigiabi meetmest olulise osa⁽¹⁰⁵⁾. Selline olukord tekib siis, kui asjaomaste liikmesriigi õigusnormide kohaselt kasutatakse maksutulu ainult ebaseadusliku riigiabi rahastamiseks ning see mõjutab otseselt sellise riigiabi summat, mille andmisega rikutakse järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõiget 3⁽¹⁰⁶⁾.
72. Üldistest maksudest vabastamise puhul ei ole eespool esitatud kriteeriumid tavaliselt täidetud. Ettevõtja, kes peab selliseid makse maksma, ei saa seepärast üldjuhul väita, et kellegi teise maksuvabastus on järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohaselt ebaseaduslik⁽¹⁰⁷⁾. Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt ei ole ebaseadusliku maksuvabastuse laiendamine ka hageja suhtes järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 rikkumise puhul kohane lahendus. See meede ei kõrvaldaks ebaseadusliku abi konkurentsivastast mõju, vaid hoopis suurendaks seda⁽¹⁰⁸⁾.

1.4.4. Tõendite kogumine

73. Tõhususe põhimõte võib mõjutada ka tõendite kogumise protsessi. Kui näiteks teatava nõude suhtes teeb tõendamiskohustus nõude põhjendamise hageja jaoks võimatuks või ülemäära raskeks (nt seetõttu, et tema valduses ei ole vajalikke dokumente), peab liikmesriigi kohus kasutama kõiki liikmesriigi menetlusõiguses olemasolevaid vahendeid, et tagada hagejale juurdepääs asjakohastele tõenditele. Kui liikmesriigi õigus seda ette näeb, võib see hõlmata liikmesriigi kohtu kohustust nõuda, et kostja või kolmas isik teeks vajalikud dokumendid hageja jaoks kättesaadavaks⁽¹⁰⁹⁾.

2. EFTA JÄRELEVALVEAMETI ABI LIIKMESRIIKIDE KOHTUTELE

74. EMP lepingu artikkel 3, mis on sõnastatud EÜ asutamislepingu artikli 10 eeskujul, kohustab lepinguosalisi võtma kõiki asjakohaseid üld- või erimeetmeid, et kindlustada EMP lepingust tulenevate kohustuste täitmine ning aidata kaasa lepingu raames toimuvale koostööle⁽¹¹⁰⁾. Euroopa Kohtu praktika kohaselt nähakse EÜ artikliga 10 ette, et Euroopa Komisjon peab aitama liikmesriikide kohtuid ühenduse õiguse kohaldamisel⁽¹¹¹⁾. Samuti võib liikmesriikide kohtuid kohustada abistama Euroopa Komisjoni selle ülesannete täitmisel⁽¹¹²⁾. Järelevalveamet on seisukohal, et tal on vastavalt EMP lepingu artikli 3 ning järelevalve- ja kohtulepingu artikli 2 alusel sarnane kohustus teha EFTA riikide kohtutega lojaalset koostööd.
75. Arvestades liikmesriikide kohtute kesket rolli riigiabi eeskirjade täitmise tagamisel, püüab järelevalveamet liikmesriikide kohtuid aidata, kui need leiavad, et selline abi on menetletavas kohtuasjas otsuse tegemiseks vajalik. Ehkki juba EFTA järelevalveameti riigiabi suuniste peatükis „Liikmesriikide kohtute ja EFTA järelevalveameti vaheline koostöö riigiabi valdkonnas“⁽¹¹³⁾ pakuti liikmesriikide kohtutele võimalust paluda järelevalveametilt abi, ei ole

⁽¹⁰⁴⁾ Teatavates sektorites või teatavate tootjate suhtes kohaldatavad erakordselt kõrged maksud võivad samuti moodustada riigiabi teistele ettevõtjatele, vt Euroopa Kohtu 22. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-487/06 P: British Aggregates Association vs. komisjon (kohtulahendite kogumikus veel avaldamata, punktid 81–86).

⁽¹⁰⁵⁾ Kohtuasi C-174/02: Streekgewest, punkt 19.

⁽¹⁰⁶⁾ Liidetud kohtuasjad C-393/04 ja C-41/05: Air Liquide, punkt 46; liidetud kohtuasjad C-266/04 kuni C-270/04, C-276/04 ja C-321/04 kuni C-325/04: Casino France jt (EKL 2005, lk I-9481, punkt 40) ning kohtuasi C-174/02: Streekgewest, punkt 26.

⁽¹⁰⁷⁾ Liidetud kohtuasjad C-393/04 ja C-41/05: Air Liquide, punkt 48; liidetud kohtuasjad C-266/04 kuni C-270/04, C-276/04 ja C-321/04 kuni C-325/04: Casino France jt, punktid 43 ja 44.

⁽¹⁰⁸⁾ Liidetud kohtuasjad C-393/04 ja C-41/05: Air Liquide, punkt 45.

⁽¹⁰⁹⁾ Kohtuasi C-526/04: Laboratoires Boiron, punktid 55 ja 57.

⁽¹¹⁰⁾ Sellega seoses vt ka järelevalve- ja kohtulepingu artiklit 2, kus on sätestatud, et „EFTA riigid võtavad kõik vajalikud üld- või erimeetmed, et tagada käesolevast lepingust tulenevate kohustuste täitmine. Nad hoiduvad mis tahes meetmetest, mis võivad kahjustada käesoleva lepingu eesmärkide saavutamist.“

⁽¹¹¹⁾ Kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 50; 13. juuli 1990. aasta määrus kohtuasjas C-2/88: Imm. Zwartveld jt (EKL 1990, lk I-3365, punktid 16–22) ning kohtuasi C-234/89: Delimitis vs. Henninger Bräu (EKL 1991, lk I-935, punkt 53).

⁽¹¹²⁾ Kohtuasi C-94/00: Roquette Frères (EKL 2002, lk I-9011, punkt 31).

⁽¹¹³⁾ EÜT L 274, 26.10.2000, lk 19, ning EMP kaasanne nr 48, 26.10.2000, lk 33. Kõnealune peatükk vastas komisjoni teatisele liikmesriikide kohtute ja komisjoni vahelise koostöö kohta riigiabi valdkonnas (EÜT C 312, 23.11.1995, lk 8).

kohtud seda võimalust korrapäraselt kasutanud. Seetõttu soovib järelevalveamet teha uue katse tihedamaks koostööks liikmesriikide kohtutega, pakkudes praktilisemat ja kasutajasõbralikumat tuge. Seejuures tugineb järelevalveamet oma teatisele EFTA järelevalveameti ja EFTA riikide kohtute vahelise koostöö kohta EMP lepingu artiklite 53 ja 54 kohaldamisel ⁽¹¹⁴⁾.

76. Järelevalveamet saab liikmesriikide kohtuid aidata kahel viisil:

- a) liikmesriigi kohus võib paluda järelevalveametil endale edastada asjakohast teavet (vt käesoleva peatüki jaotis 2.1);
- b) liikmesriigi kohus võib paluda järelevalveametilt arvamust riigiabi eeskirjade kohaldamise kohta (vt käesoleva peatüki jaotis 2.2).

77. Liikmesriikide kohtuid abistades peab järelevalveamet arvestama ametisaladuse kohustust ning kaitsma oma tegevust ja sõltumatust ⁽¹¹⁵⁾. Täites oma EMP lepingu artikli 3 järgset kohust liikmesriikide kohtute ees, peab järelevalveamet seepärast jääma neutraalseks ja objektiivseks. Kuna abi osutamise ja liikmesriikide kohtutele täidab järelevalveamet oma kohust kaitsta avalikku huvi, ei kavatse järelevalveamet kaitsta liikmesriigi kohtutes menetleva asja poolte erahuve. Seetõttu ei kuulu järelevalveamet liikmesriigi kohtule abi andes ära kohtuasja pooli.

78. Liikmesriikide kohtutele käesoleva peatüki kohaselt antav abi on vabatahtlik ja ei piira ka kohtute võimalust või kohustust taotleda EFTA Kohtult järelevalve- ja kohtulepingu artikli 34 alusel nõuandvat arvamust EMP õiguse tõlgendamise või kehtivuse küsimustes.

2.1. Teabe edastamine liikmesriikide kohtutele

79. Järelevalveameti ülesanne aidata liikmesriikide kohtuid riigiabi eeskirjade kohaldamisel hõlmab järelevalveameti kohustust edastada kohtutele tema valduses olevat asjakohast teavet ⁽¹¹⁶⁾.

80. Muu hulgas võib liikmesriigi kohus paluda järelevalveametilt järgmist teavet:

- a) Teavet järelevalveameti käimasoleva menetluse kohta; muu hulgas võib see hõlmata teavet selle kohta, kas järelevalveamet on teatava abimeetme suhtes algatanud menetluse, kas teatavast meetmest on kooskõlas järelevalve- ja kohtulepingu protokoll nr 3 I osa artikli 1 lõikega 3 nõuetekohaselt teatatud, kas järelevalveamet on algatanud ametliku uurimise ning kas järelevalveamet on juba vastu võtnud otsuse ⁽¹¹⁷⁾. Kui otsust vastu võetud ei ole, võib kohus paluda järelevalveametil täpsustada, millal tõenäoliselt otsus tehakse.
- b) Peale selle võivad kohtud paluda järelevalveametil edastada tema valduses olevaid dokumente. Nende dokumentide hulka võivad kuuluda järelevalveameti otsuste koopiad, kui need ei ole juba järelevalveameti veebilehel avaldatud, faktilised andmed, statistika, turu-uuringud ja majandusanalüüs.

81. Liikmesriikide kohtutega tehtava koostöö tõhususe tagamiseks käsitletakse teabenõudeid nii kiiresti kui võimalik. Järelevalveamet püüab esitada kohtutele nõutava teabe ühe kuu jooksul alates teabenõude kättesaamisest. Kui järelevalveametil on vaja paluda liikmesriigi kohtult täpsemaid selgitusi, loetakse perioodi alguseks päeva, kui selgitused järelevalveametini jõuavad. Kui järelevalveamet peab konsulteerima kolmandate isikutega, keda teabe edastamine otseselt mõjutab, algab ühekuuline periood konsulteerimise lõppedes. Selline olukord võib tekkida näiteks seoses teatava eraisikute esitatava teabega ⁽¹¹⁸⁾ või kui EFTA riigi kohus palub teise EFTA riigi esitatud teavet.

82. Liikmesriikide kohtutele teavet esitades peab järelevalveamet kinni pidama füüsilistele ja juriidilistele isikutele EMP lepingu artikliga 122 ning järelevalve- ja kohtulepingu artikliga 14 ette nähtud garantiidest ⁽¹¹⁹⁾. Järelevalve- ja kohtulepingu artiklis 14 sätestatakse, et järelevalveameti liikmed, ametnikud ning muud teenistujad ei tohi avalikustada ametisaladuse pidamise kohustuse alla kuuluvat teavet. EMP lepingu artiklis 122 sätestatakse, et lepinguosaliste delegaadid, esindajad, eksperdid, samuti lepingu kohaselt tegutsevad ametnikud ja teised teenistujad ei tohi ka pärast ametikohustuste lõppemist avaldada mingisugust ametisaladuse hoidmise kohustusega seotud teavet. See kohustus võib hõlmata konfidentsiaalset teavet ja ärisaladusi.

⁽¹¹⁴⁾ ELT C 305, 14.12.2006, lk 19, EMP kaasanne nr 62, 14.12.2006, lk 21, punktid 15–30. Kõnealune teatis vastab komisjoni teatisele koostöö kohta komisjoni ja ELi liikmesriikide kohtute vahel EÜ asutamislepingu artiklite 81 ja 82 kohaldamisel (ELT C 101, 27.4.2004, lk 54).

⁽¹¹⁵⁾ 6. detsembri 1990. aasta määrus kohtuasjas C-2/88: Imm. Zwartveld jt (EKL 1990, lk I-4405, punktid 10 ja 11) ning kohtuasi T-353/94: Postbank vs. komisjon (EKL 1996, lk II-921, punkt 93).

⁽¹¹⁶⁾ Kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 50; 13. juuli 1990. aasta määrus kohtuasjas C-2/88: Imm. Zwartveld jt, punktid 17–22; kohtuasi C-234/89: Delimitis vs. Henninger Bräu, punkt 53, ning kohtuasi T-353/94: Postbank vs. komisjon, punktid 64 ja 65.

⁽¹¹⁷⁾ Pärast kõnealuse teabe saamist võib liikmesriigi kohus paluda korrapäraselt esitada ajakohastatud andmed olukorra kohta.

⁽¹¹⁸⁾ Kohtuasi T-353/94: Postbank vs. komisjon, punkt 91.

⁽¹¹⁹⁾ Kohtuasi C-234/89: Delimitis vs. Henninger Bräu, punkt 53, ning kohtuasi T-353/94: Postbank vs. komisjon, punkt 90.

83. EMP lepingu artiklid 3 ja 122 ning järelevalve- ja kohtulepingu artikkel 14 ei keela järelevalveametil täielikult ametisladuse pidamise kohustuse alla kuuluva teabe edastamist liikmesriikide kohtutele. Euroopa Ühenduse kohtud on kinnitanud, et lojaalse koostöö kohustus nõuab, et Euroopa Komisjon annaks liikmesriigi kohtule mis tahes teavet, mida liikmesriigi kohus palub ⁽¹²⁰⁾. Järelevalveamet, kes on võtnud sama seisukoha, leiab, et see hõlmab ka ametisladuse pidamise kohustuse alla kuuluvat teavet.
84. Kui järelevalveamet kavatseb liikmesriigi kohtule anda ametisladuse pidamise kohustuse alla kuuluvat teavet, tuleb järelevalveamet kohtule meelde selle kohustusi, mis on ette nähtud EMP lepingu artikliga 122 ning järelevalve- ja kohtulepingu artikliga 14. Järelevalveamet küsib liikmesriigi kohtult, kas kohus saab tagada konfidentsiaalse teabe ja ärisladuste kaitse ja teeb seda. Kui liikmesriigi kohus sellist garantiid anda ei saa, jätab järelevalveamet asjaomase teabe edastamata ⁽¹²¹⁾. Kui aga liikmesriigi kohus sellise garantii annab, edastab järelevalveamet soovitud teabe.
85. Võib ette tulla ka teisi olukordi, mille puhul järelevalveametil võib osutuda võimatuks teabe avaldamine liikmesriigi kohtule. Eelkõige võib järelevalveamet keelduda teavet avaldamast, kui selle avaldamine ohustaks EMP lepingu toimimist. Nii oleks see siis, kui teabe avaldamine seaks ohtu järelevalveameti ülesannete täitmise ⁽¹²²⁾ (nt kui teave on seotud järelevalveameti sisemise otsustusprotsessiga).

2.2. Arvamused riigiabi eeskirjade kohaldamisega seotud küsimuste kohta

86. Kui liikmesriigi kohtus menetletakse kohtuasja, mille suhtes tuleb kohaldada riigiabi eeskirju, peab kohus järgima kõiki asjakohaseid EMP õigusnorme riigiabi valdkonnas ning EFTA Kohtu ja Euroopa Ühenduse kohtute praktikat. Lisaks võib liikmesriigi kohus otsida juhiseid järelevalveameti otsuste tegemise praktikast ning riigiabi eeskirjade kohaldamist käsitlevatest järelevalveameti suunistest. Siiski võib ette tulla olukordi, mille puhul need abivahendid ei paku piisavalt juhtnööre. Võttes arvesse oma EMP lepingu artikli 3 järgseid kohustusi ning olulist ja keerukat rolli, mis on liikmesriikide kohtutel riigiabi eeskirjade täitmise tagamisel, annab järelevalveamet kohtutele võimaluse taotleda riigiabi eeskirjade kohaldamisega seotud küsimustes järelevalveameti arvamust ⁽¹²³⁾.
87. Järelevalveamet võib põhimõtteliselt anda arvamusi kõigi liikmesriikide kohtute menetluste käigus tekkinud majanduslike, faktiliste või õiguslike küsimuste kohta ⁽¹²⁴⁾. EMP õiguse tõlgendamist vajavas küsimuses võib liikmesriigi kohus samuti taotleda EFTA Kohtult eelotsust järelevalve- ja kohtulepingu artikli 34 alusel.
88. Võimalikud teemad, mille kohta järelevalveamet võib anda arvamuse, hõlmavad muu hulgas järgmisi küsimusi:
- a) Kas teatavat meetet saab pidada riigiabiks EMP lepingu artikli 61 tähenduses ja kui saab, siis kuidas tuleb arvutada abi täpne summa. Arvamused võivad olla seotud kõigi EMP lepingu artiklis 61 mainitud kriteeriumidega (st EFTA riigi poolt või selle ressurssidest antavast abist tuleneva eelise olemasolu, konkurentsi võimalik moonutamine ja mõju lepinguosalistevahelisele kaubandusele);
 - b) Kas teatav abimeede vastab grupierandimääruse teatavatele nõuetele, nii et eraldi teatamine ei ole vajalik ja järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohast rakendamiskeeldu ei kohaldata;
 - c) Kas teatav abimeede kuulub abikava alla, millest järelevalveametil on teatatud ja mille järelevalveamet on heaks kiitnud, või saab seda muul viisil pidada olemasolevaks abiks. Ka sellisel juhul ei kohaldata järelevalve- ja kohtulepingu protokolli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohast rakendamiskeeldu;
 - d) Kas esineb erandlikke asjaolusid (nagu need, millele viidatakse Euroopa Kohtu SFEI kohtuasjas tehtud otsuses ⁽¹²⁵⁾), mis ei võimalda liikmesriigi kohtul anda EMP õigusest lähtuvat korraldust abi täielikuks tagasimaksmiseks.
 - e) Kui liikmesriigi kohtult nõutakse intressi sissenõudmist, võib kohus paluda järelevalveametilt abi seoses intressi arvutamise ja kohaldatava intressimääraga.
 - f) Kahjunõuete õiguslikud eeldused EMP õiguse kohaselt ning kahjusumma arvutamise seotud küsimused.

⁽¹²⁰⁾ Kohtuasi T-353/94: Postbank vs. komisjon, punkt 64, ning 13. juuli 1990. aasta määrus kohtuasjas C-2/88: Imm. Zwartveld jt, punktid 16–22.

⁽¹²¹⁾ Kohtuasi T-353/94: Postbank vs. komisjon, punkt 93, ning 6. detsembri 1990. aasta määrus kohtuasjas C-2/88: Imm. Zwartveld jt, punktid 10 ja 11.

⁽¹²²⁾ 6. detsembri 1990. aasta otsus kohtuasjas C-2/88: Imm. Zwartveld jt, punkt 11; kohtuasi C-275/00: First ja Franex (EKL 2002, lk I-10943, punkt 49) ning kohtuasi T-353/94: Postbank vs. komisjon, punkt 93).

⁽¹²³⁾ Vt kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punkt 50.

⁽¹²⁴⁾ Seejuures tuleb siiski pöörata tähelepanu punktide 89 allpool.

⁽¹²⁵⁾ Kohtuasi C-39/94: SFEI jt, punktid 70 ja 71, kus viidatakse kohtujurist Jacobi ettepanekule samas asjas, ning punktid 73–75; vt ka kohtuasi 223/85: RSV vs. komisjon (EKL 1987, lk 4617, punkt 17) ning kohtuasi C-5/89: komisjon vs. Saksamaa (EKL 1990, lk I-3437, punkt 16).

89. Nagu mainitud eespool punktis 17, on järelevalveameti ainupädevuses hinnata, kas abimeede sobib EMP lepingu artikli 61 lõigete 2 ja 3 kohaselt kokku EMP lepingu toimimisega. Liikmesriikide kohtutel ei ole õigust abimeetme kokkusobivust hinnata. Järelevalveamet ei saa seetõttu küll esitada arvamust seoses abi kokkusobivusega, kuid see ei takista liikmesriigi kohtul taotleda menetlusteavet selle kohta, kas järelevalveamet juba hindab teatava abimeetme kokkusobivust (või kavatseb seda teha), ning kui jah, siis millal tõenäoliselt otsus tehakse ⁽¹²⁶⁾.
90. Oma arvamuses piirdub järelevalveamet palutud faktilise teabe või majandusliku või õigusliku selgitusega ega anna liikmesriigi kohtus arutlusel olevale kohtuasjale hinnangut. Lisaks sellele ei ole järelevalveameti arvamus liikmesriigi kohtule siduv.
91. Liikmesriikide kohtutega tõhusa koostöö tagamiseks käsitletakse taotlusi järelevalveameti arvamuse saamiseks nii kiiresti kui võimalik. Järelevalveamet püüab esitada kohtutele arvamuse nelja kuu jooksul alates selle taotlemisest. Kui järelevalveametil on vaja paluda liikmesriigi kohtult täpsemaid selgitusi, loetakse perioodi alguseks päeva, kui selgitused järelevalveametini jõuavad.
92. Siinkohal tuleb siiski märkida, et liikmesriikide kohtute üldine kohustus kaitsta järelevalve- ja kohtulepingu protokoli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohaselt üksikisikute õigusi, jääb jõusse ka sel perioodil, mil järelevalveamet valmistab ette nõutud arvamust. Nagu mainitud eespool punktis 59, kohaldatakse liikmesriigi kohtu kohustust kaitsta järelevalve- ja kohtulepingu protokoli nr 3 I osa artikli 1 lõike 3 kohaselt üksikisikute õigusi sõltumata sellest, kas järelevalveameti arvamus on juba saabunud või mitte ⁽¹²⁷⁾.
93. Nagu käesoleva peatüki punktis 77 juba osutatud, ei kuula järelevalveamet enne kohtule arvamuse esitamist pooli ära. Järelevalveameti arvamust tuleb riiklikus menetluses käsitleda kooskõlas liikmesriigi asjaomaste menetluseeskirjadega, mis peavad arvestama EMP õiguse üldpõhimõtteid.

2.3. Praktilised küsimused

94. Liikmesriikide kohtud saavad pöörduda kõigi abitaotlustega vastavalt käesoleva peatüki jaotistele 2.1 ja 2.2 ning kõigi muude riigiabi käsitlevate kirjalike või suuliste küsimustega, mis võivad nende igapäevatoos ette tulla, järgmisel aadressil:

EFTA järelevalveamet
Rue Belliard 35
B-1040 Brussels
Belgia

Telefon: +32 2 286 18 11
Faks: +32 2 286 18 00
E-post: registry@eftasurv.int

95. Järelevalveamet avaldab kokkuvõtte käesoleva peatüki kohaselt toimunud koostööst liikmesriikide kohtutega. Samuti avaldab järelevalveamet oma arvamused ja tähelepanekud oma veebilehel.

3. LÕPPSÄTTED

96. Käesoleva peatüki eesmärk on aidata liikmesriikide kohtutel kohaldada riigiabi eeskirju. See ei ole liikmesriigi kohtute jaoks siduv ega mõjuta nende sõltumatust. Käesolev peatükk ei mõjuta liikmesriikide õigusi ja kohustusi ega EMP õiguse alusel tegutsevate füüsiliste või juriidiliste isikute õigusi ja kohustusi.
97. Käesoleva peatükiga asendatakse EFTA järelevalveameti riigiabi suuniste peatükk „Liikmesriikide kohtute ja EFTA järelevalveameti vaheline koostöö riigiabi valdkonnas“.
98. Järelevalveamet kavatseb viis aastat pärast käesoleva peatüki vastuvõtmist selle uuesti läbi vaadata.

⁽¹²⁶⁾ Vt eespool punkt 80.

⁽¹²⁷⁾ See võib hõlmata ajutisi meetmeid, mida on kirjeldatud eespool jaotises 1.2.6.